

Yayın Geliş Tarihi: 13.11.2018
Yayına Kabul Tarihi: 02.08.2019
Online Yayın Tarihi: 19.12.2019
<http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.482445>

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt: 21, Sayı: 4, Yıl: 2019, Sayfa: 1271-1304
ISSN: 1302-3284 E-ISSN: 1308-0911

Araştırma Makalesi

SU ALTI DALIŞ MOTİVASYONU: DEMOGRAFİK VE DENEYİMSEL ÖZELLİKLER BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Osman ÇULHA*
Eren GÖNÜL**

Öz

Türkiye, su altı dalış için önemli bir potansiyele sahip olmasına rağmen su altı dalışından hak ettiği ilgiyi görememektedir. Söz konusu durumun su altı dalış yapanların ihtiyaçlarının tam olarak anlaşılmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Dalış motivasyonu hedef pazarın anlaşılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu çalışmanın temel amacı su altı dalış yapanların motivasyonlarını belirlemektir. Daha özelden su altı dalış yapanları su altı dalış yapmaya iten (push) ve çeken (pull) motivasyon faktörlerinin neler olduğunu belirlemek ve bu motivasyonların demografik özelliklere ve deneyim durumuna göre değişip değişmediğini tespit etmek bu çalışmanın alt amaçlarını oluşturmaktadır. Çalışma için gerekli olan veriler Türkiye'deki dalış merkezine ve dalış merkezlerinin Instagram hesaplarına üye olan dalgıçlardan çevrimiçi ortamdaki anket yoluyla toplanmıştır. Toplam 261 dalış yapandan elde edilen verilerin analizi sonucunda dalış yapmaya iten en önemli motivasyonun dalış deneyimi, çeken en önemli motivasyonun temel dalış özellikleri olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca dalış yapanları dalış yapmaya çeken hiçbir motivasyon faktörü demografik ve deneysel özelliklere göre anlamlı bir farklılığa sahip olmazken, dalış yapmaya iten bir faktör olarak prestij ve kişisel başarı motivasyonunun demografik özelliklerden yaşa ve aylık gelire göre anlamlı bir farklılığa sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda destinasyon ve dalış merkezi yöneticileri için öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Su Altı Dalış, Dalış Motivasyonu, İten ve Çeken Faktörler, Turizm.*

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (APA 6. Sürüm):

Culha, O. & Gönül, E. (2019). Su altı dalış motivasyonu: Demografik ve deneysel özellikler bakımından değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21 (4), 1271-1304.

* Doç. Dr., Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü, ORCID: 0000-0003-2024-4582, osman.culha@alanya.edu.tr

** Öğr. Gör., Adnan Menderes Üniversitesi, Didim Meslek Yüksekokulu, Seyahat, Turizm ve Eğlence Hizmetleri Bölümü, ORCID: 0000-0003-4668-5490, egonul@adu.edu.tr

UNDERWATER DIVING MOTIVATION: EVALUATION IN TERMS OF DEMOGRAPHIC AND EXPERIMENTAL FEATURES

Abstract

Turkey, despite having a significant potential for underwater diving can not see the attention it deserves from it. This is thought to be due to a lack of understanding of the needs of underwater divers. Diving motivation plays an important role in understanding the target market. The main purpose of this study is to determine the motivations of underwater diving. More specifically, to determine the motivational factors that “push” and “pull” underwater divers and whether these factors change in accordance with demographic features and experience status are sub purposes of this study. The data required for the study was collected from divers who are members of diving centers and their Instagram accounts via online questionnaire in Turkey. As a result of the analysis of data obtained from a total of 261 divers, it has been determined that the most important “push” motivation factor is the diving experience, while “core diving features” is the most important “pull” motivation factor. Moreover, any motivation factor that pulled divers to dive had not a significant difference according to demographic and experiential characteristics, while only the prestige and personal success motivation, as a pushed factor, had a significant difference according to age and monthly income in demographic characteristics. In this direction, suggestions have been offered for destinations and the managers of diving centers.

Keywords: Underwater Diving, Diving Motivation, Push and Pull Factors, Tourism.

GİRİŞ

Su altı dalış dünyada çok hızlı gelişmekte olan spor (Geldenhuys vd., 2014; Kubaş vd., 2006) ve turizm aktivitelerinden biridir (Davis & Tisdell, 1996; Lucrezi vd., 2013; Mundet & Ribera, 2001). Temel seyahat motivasyonu dalış olan aktif dalgıçlar son zamanlarda sıcak suya sahip olan çok popüler alternatif destinasyon arayışı içine girmişlerdir (Vanhamäki, 2008). Küresel ölçekte beş veya yedi milyon aktif dalgıç boş zaman aktivitesi olarak dalış ile ilgilenmektedir. Bu sayının yarısı Amerika Birleşik Devletleri orijinli olup (Haden, 2007) Avrupa’da ise 4 milyona yakın sertifikalı dalgıç bulunmaktadır. Bu dalgıçların dörtte biri hem yeni dalış deneyimleri kazanmak hem de farklı yerlerde dalış yapmanın zevkini yaşamak için her yıl farklı bölgeleri ziyaret etmektedirler (Top vd., 2013). Toplam gerçekleştirilen dalış seyahatleri ise yıllık üç veya dört milyondur (Haden, 2007). Dünya Turizm Örgütü’ne ve bu örgütün 2020 vizyonuna göre su altı dalış türlerinden biri scuba dalış pazarı gelecek 10 yılda büyüme gösterecektir (Garrod & Gössling, 2008). Söz konusu durum turizmin özel bir türü su altı dalış, turizm sezonun uzmasına (Mundet & Ribera, 2001) ve turizmin uluslararası bir boyut kazanmasına olanak sağlamaktadır (Akkoç, 2013; Yaşar, 2011).

Su altı dalış riskli ve tehlikeli olmasına rağmen hangi motivasyon faktörlerinin bu riskli aktivite ile ilgilenmesine neden olduğunun cevaplanması gerekmektedir (Meyer vd., 2002). Su altı dalış aktivitesine katılanların

motivasyonlarının belirlenmesine yönelik yurt dışı kaynaklı tatmin edici sayıda çalışma bulunmaktadır (Augustine vd., 2015; Dearden vd., 2006; Ditton vd., 2002; Edney, 2012; Edney & Spennemann, 2014; Fuchs vd., 2016; Geldenhuys vd., 2014; Giglio vd., 2015; Yarwasky & Furst, 1996; Kubaş vd., 2006; Lucrezi vd., 2013; Meisel & Cottrell, 2004; Meyer vd., 2002; Mundet & Ribera, 2001; Pabel & Coghlan, 2011; Rangel vd., 2014; Suardana, 2016; Tschapka & Kern, 2013; Todd vd., 2002; Uyarra vd., 2009; Wong vd., 2013). Ancak su altı dalış yapma motivasyonunu etkileyen faktörlerin neler olduğunun araştırılması bugüne kadar yurt içi kaynaklı sınırlı araştırmacının (Akkoç, 2013; Böyükelhan, 2014; Çulha & Uşaklı, 2012) ilgisini çekmiştir. Ayrıca çalışmalar incelendiğinde hem dalış yapmanın kendisinden hem de dalış merkezi ve merkezin bulunduğu destinasyonun özelliklerinden kaynaklı dalgıçları motive eden unsurların bir arada araştırıldığı sınırlı sayıda çalışma (Augustine vd., 2015; Çulha & Uşaklı, 2012; Dearden vd., 2006; Edney & Spennemann, 2014) bulunmakta olup çalışmalarda sadece tek bir açıdan dalış yapanların motivasyonlarına odaklanıldığı anlaşılmaktadır.

Türkiye, su altı dalış turizmi için büyük bir potansiyele sahip olmasına (Yarmacı vd., 2017), tur düzenleyicilerinin ve deniz turistlerinin ilgisini çekmesine (Sevinç & Özel, 2018) ve giderek artan sayıda dalış tutkunu tarafından tercih edilmesine rağmen harcama türlerine göre turizm gelirleri incelendiğinde, eğitim ve kültür konuları ile birlikte dikkate alınan spor harcamalarından su altı dalış eğitim ve kültür içindeki payı bilinmemekle birlikte diğer harcama türleri ile karşılaştırıldığında “spor, eğitim, kültür” harcamaları (su altı dalış sporunun içinde yer aldığı tüm spor dalları için yapılan harcamalar dikkate alınsa bile) toplam 14 harcama türü içerisinde son iki yıl hariç diğer yıllarda hediyeelik eşya, sağlık, tur hizmetleri, halı kilim ve cep telefonu dolaşım harcamalarından sonra dönem dönem küçük değişiklikler olsa da 13. sırada yer alırken son iki yılda ise (2015-2016) hediyeelik eşya ve sağlık harcamalarından sonra 10. sırada yer almaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2017). Bu sonuçlar su altı dalış yapanların niçin bu sporu yaptığının, ihtiyaç ve isteklerinin neler olduğunun tam olarak anlaşılmasından mı ve/veya bu ihtiyaç ve beklentilerine uygun olanakların sunulmamasından mı kaynaklandığı sorularını akıllara getirmektedir. Halbuki su altı dalış yapanların davranışları bağlamında dalış motivasyonları, hedef pazarın (su altı dalgıçları) ihtiyaçlarının anlaşılmasında ve dalış merkezlerinin bu ihtiyaçlara göre hizmetlerini geliştirmesinde önemli bir role sahiptir (Bentz vd., 2016; Geldenhuys vd., 2014; Giglio vd., 2015).

Bu çalışmanın amacı su altı dalış yapanları dalış yapmaya iten (push) ve çeken (pull) motivasyon faktörlerin neler olduğunu bütüncül olarak belirlemek ve bu motivasyonların demografik özelliklere ve deneyim durumuna göre değişip değişmediğini tespit etmektir. Çalışma bulguları Türkiye’de faaliyet gösteren dalış merkezlerinin etkinliklerini daha iyi planlamasına yardımcı olacaktır. Ayrıca motivasyon faktörlerinin demografik özelliklere ve deneyim durumuna göre değişip değişmediğinin belirlenmesi ile dalış yapanlara yönelik pazar

bölümlendirme, pazarlama karması oluşturma, strateji geliştirme gibi pazarlama faaliyetlerinin daha etkin bir şekilde gerçekleştirilmesine olanak sağlanmış olacaktır. Konunun daha iyi anlaşılması için bundan sonraki bölümlerde su altı dalış motivasyonunun nedenleri ve bu motivasyonun durumu demografik özelliklere ve deneyim düzeylerine göre anlatılacak olup daha sonra çalışmanın yöntemi, bulguları ve sonuçları hakkında bilgiler verilecektir.

ALANYAZIN TARAMASI

Sualtı Dalış Motivasyonu

Motivasyonu anlamak doğası gereği zordur (Wong vd., 2013). Ancak değişik yaklaşımlar motivasyonun anlaşılmasına olanak sağlamaktadır. Herhangi bir aktiviteye katılım motivasyonu beklenti-değer temelli açıklanmaktadır. Bu yaklaşıma göre motivasyonun temel belirleyicileri elde edilecek çıktıların çekiciliği ve katılımın istenilen çıktılar ile sonuçlanmasına yönelik beklentidir. Yaklaşım ayrıca bireylerin bir aktiviteye katılması için çeşitli türden güdülere sahip olabileceğini ileri sürmektedir (Todd vd., 2002). Crompton (1979)'a göre bireylerin mevcut bir aktivite ile ilgilenmesine neden olan motivasyon faktörleri aktivite yapmaya iten (push) ve çeken (pull) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Çeken faktörler destinasyonla ilişkili olup konaklama, çekicilikler, sahiller gibi somut özellikleri işaret etmektedir. İten faktörler kişinin kendisi ile ilişkili olup kaçış, dinlenme ve rahatlama isteği gibi içsel motivasyonlarla ilişkilidir (Meisel & Cottrell, 2004).

Su altı dalış motivasyonunun ne olduğu sorusu birçok çalışmada çeşitli şekillerde yanıt bulmaktadır. Su altı dalış heyecan ve macera yaşamak (Çulha & Uşaklı, 2012; Ditton vd., 2002; Meyer vd., 2002; Lucrezi vd., 2013; Sevinç & Özel, 2018; Todd vd., 2002; Yarwasky ve Furst, 1996), eğlenmek (Ditton vd., 2002; Meyer vd., 2002; Sevinç & Özel, 2018; Todd vd., 2002; Yarwasky & Furst, 1996), iyi hissetmek, gerilimi azaltmak (Yarwasky & Furst, 1996), yeni ve farklı şeyler yapmak (Todd vd., 2002), birşeyleri keşfetmek (Çulha & Uşaklı, 2012; Geldenhuys vd., 2014; Lusby & Cottrell, 2008; Meyer vd., 2002; Meisel & Cottrell, 2004; Sevinç & Özel, 2018), günlük rutin ortamdan kaçmak (Meisel & Cottrell, 2004; Çulha & Uşaklı, 2012; Geldenhuys vd., 2014; Lucrezi vd., 2013; Todd vd., 2002), sosyal etkileşim kurmak (Cottrell & Meisel, 2004; Çulha & Uşaklı, 2012; Lucrezi vd., 2013; Suardana, 2016; Sevinç & Özel, 2018; Todd vd., 2002), kişisel başarı elde etmek (Cottrell & Meisel, 2004; Geldenhuys vd., 2014; Suardana, 2016; Todd vd., 2002), su altındaki hayvan ve bitki yaşamını (Augustine vd., 2015; Ditton vd., 2002; Dearden vd., 2006; Lusby & Cottrell, 2008; Meyer vd., 2002; Meisel & Cottrell, 2004), tarihi öneme sahip batıkları, eserleri ve deniz yaşamını görmek (Edney, 2012; Edney & Spennemann, 2014), su altında huzur bulmak (Ditton vd., 2002; Edney, 2012; Edney & Spennemann, 2014), dinlenmek (Ditton vd., 2002; Geldenhuys vd., 2014; Sevinç & Özel, 2018), kirlenmemiş doğal çevreyi deneyimlemek (Ditton vd., 2002), zevk almak, kişisel gelişme ve deneyim

kazanmak (Çulha & Uşaklı, 2012), rahatlamak (Lucrezi vd., 2013), bilgi, beceri ve yetkinlik kazanmak (Dearden vd., 2006; Suardana, 2016), mutlu olmak, keyif almak, stresten uzaklaşmak, kendini tanımak (Sevinç & Özel, 2018) gibi kişinin kendisi ile ilişkili nedenlerle yapıldığı anlaşılmaktadır.

Kişinin kendisi ile ilişkili faktörlerin yanı sıra deniz yaşamının zenginliği (mercan ve resif renginliği, tarihi gemi batıkları) ve çeşitliliği (nadir ve büyük balıklar, kaplumbağa, süngerler) (Giglio vd., 2015; Mundet & Ribera, 2001; Pabel & Coghlan, 2011; Uyarra vd., 2009), su altı görselliği ve manzarası (Pabel & Coghlan, 2011; Uyarra vd., 2009), deniz yüzey koşulları, giriş noktası koşulları, su altı mevcut durumu (Augustine vd., 2015; Uyarra vd., 2009), bozulmamış su altı alanları, iyi su altı görünüşü, eşsiz çevre (Dearden vd., 2006), deniz suyu temizliği, alt yapı kalitesi, dalış mevsiminin tarihi, yöre halkının dostluğu, güvenlik, iyi iletişim hizmetleri, izin alma kolaylığı, tamamlayıcı turistik olanaklar (Mundet & Ribera, 2001), hava durumu (Uyarra vd., 2009), coğrafi yakınlık, konaklama ve yiyecek hizmetlerinin fiyatları (Kubaş vd., 2006; Mundet & Ribera, 2001), doğal ortamın güzelliği (Giglio vd., 2015; Kubaş vd., 2006), dalış eğitmenlerinin bilgisi ve verdikleri bilgiler (Dearden vd., 2006; Pabel & Coghlan, 2011), güvenlik önlemleri (Augustine vd., 2015; Pabel & Coghlan, 2011), kiralık ekipman, seyahatin maliyeti, dalış botunun rahatlığı, bottaki yemekler, dalış merkezine geçiş uzunluğu, müşteri hizmetleri, eğitim olanakları (Pabel & Coghlan, 2011), yardımsever çalışanlar (Giglio vd., 2015) gibi dalış merkezi ve/veya destinasyonla ilişkili faktörlerin de dalış yerinin seçimini ve dalış yapma motivasyonunu etkilemektedir.

ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

Demografik Özellikler ve Su Altı Dalış Motivasyonu

Türkiye’de kadın ve erkek dalgıçlar arasındaki sayısal fark erkek dalgıçlar lehine (E=6792, K=2651) devam etmektedir (Spor Genel Müdürlüğü, 2017). Su altı dalışın daha çok erkekler tarafından yapılmasının temel nedeni erkek dalgıçlar için “risk-tehlike” unsurlarının sıra dışı motivasyon araçları olması (Musa vd., 2011), erkeklerin maceraya, yeni aktivitelere katılmaya, bilinmezliğin verdiği duyguların peşinden gitmeye ve kendi sınırlarını tanımaya daha istekli olması ve kültürümüz içinde kadına verilen statü ve görevlerdir (Böyükelhan, 2014). Bu bağlamda cinsiyet bakımından erkek ve kadın dalgıçların su altı dalış motivasyonlarının iten ve çeken faktörler bağlamında farklılık göstermektedir. Meyer vd. (2002)’ne göre kadın dalgıçları motive eden unsurlar arasında ağırlıklı olarak erkeklerin yaptığı bir aktivitede kendini kanıtlamak, özgüvenini artırmak, yaratıcı ve zorlu birşey yapmak, su altı çevresini öğrenmek gibi içsel faktörler bulunmakta iken, erkek dalgıçlar için dalış ekipmanlarını kullanmak, önemli tarihi batıkları görmek, ilginç nesnelere toplamak, risk almak gibi daha çok dışsal faktörler ön plana çıkmaktadır. Dalış merkezinin resif koşulları özellikle mercan ve

balık ile ilgili özelliklere yönelik algı cinsiyete göre farklılık göstermektedir (Uyarra vd., 2009). Yazarlara göre balık bolluğu bazında hem erkek hem de kadın dalgıçlar tarafından en çok ve en az tercih edilen bölgelerin seçimi söz konusu olduğunda, sadece erkek dalgıçlar büyük balık bolluğunu tam olarak farkına varmaktadırlar. Sonuç olarak bu durumun temel kaynağı olarak erkek ve kadın dalgıçların ilgi düzeylerindeki farklılıklar gösterilebilir. Cinsiyetler arasındaki motivasyon farklılıklarının beklenmedik bir sonuç olmadığını belirten Edney (2012) yaptığı çalışmada şaşırtıcı olmayan bir şekilde erkek dalgıçların batığın içine girmek, batığın büyüklüğünü/karmaşıklığını, makine ve bağlantı parçalarını keşfetmek gibi batık dalışının daha zorlu yönleri ve batığın mekanik ve teknik yönleri ile ilgilendiğini kadın dalgıçların ise daha çok deniz yaşamını görmekten motive olduğunu ortaya koymaktadır. Benzer şekilde Edney ve Spennemann, (2014)'a göre dalış yapma motivasyonu ile erkek ve kadınların gerçekleştirdikleri dalış türleri bakımından da farklılıklar bulunmaktadır. Gerek yapay batıklar için dalan ve gerekse de bu amaçla dalmayan kadınları motive eden unsurun batık dalışının tarihi yönlerinden daha ziyade dalışın deniz yaşamını görmek, su altı çevresinin huzurunu deneyimlemek gibi çevresel yönleri ilgili olduğu tespit edilirken benzer bir farklılık erkek dalgıçlar arasında olmadığı görülmektedir. Diğer taraftan batığın büyüklüğü/karmaşıklığı, makine ve bağlantı parçalarını keşfetme, insan yapımı nesnelere araştırmak ve toplamak gibi materyal temelli motivasyon yapay batıklara dalan kadınlar için en az ilgi duyulan bir konu iken yapay batıklara dalan erkekler için en fazla ilgi duyulan bir konu haline gelmektedir. Böyükelhan (2014) tarafından yapılan çalışmada erkeklerin kadınlara göre su altı dalış aktivitesini neden yaptığını bilmeme ve bu aktivitenin kendisine uygun olmadığına yönelik motivasyonsuzluk düşünceleri daha ağır basmakta ve bu spor erkekler tarafından kadınlara göre kendilerini daha özgür, yüce, asil, rahat hissetmelerine olanak sağlamak, daha çok takdir edilmek, dinamik bir insan olduğunu göstermek, hiçbir iş yapmayan bir insan gibi görünmek ve başka işleri yapmaktan kurtulmak gibi dışsal düzenlemeler nedeniyle yapılmaktadır.

Her ne kadar fiziksel çabaya dayalı bir spor olmasından ötürü daha çok genç ve orta yaştakilerin (Geldenhuis vd., 2014; Mundet & Ribera, 2001) yaptığı fikrini akla getirirse de su altı dalışı günümüzde yaşlı nüfusunun artması, dalış ekipmanlarının teknolojik anlamda gelişmesi, dalış risklerinin azalması, iyi gelir seviyesi ve buna bağlı olarak yüksek maliyetli ilave eğitimlerin alınabilmesi yaşlı kişilerin de bu aktiviteye daha fazla katılabilmelerini olanaklı kılmıştır. Dolayısıyla orta yaş ve üstü olan bu dalgıçlar için kaliteli ekipman, minimum risk ve ilave eğitim olanakları önemli motivasyon araçlarıdır (Edney, 2012; Mundet & Ribera, 2001; Musa vd., 2006). Ancak Böyükelhan (2014) tarafından yapılan çalışmada yaşa göre, motivasyonun alt boyutlarından motivasyonsuzluk bakımından anlamlı bir fark bulunurken bilmek ve başarmak, uyarıcı yaşama, özdeşim/içerme ve dışsal düzenleme gibi motivasyonunun alt boyutlarında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Diğer bir ifadeyle katılımcıların yaşı arttıkça su altı dalış aktivitesinin neden yapıldığını bilmemeye ve bu aktivitenin kişinin kendisine

uygun olmadığına yönelik motivasyonsuzluk düzeyinin değiştiği görülmektedir. Daha özelden 37 ve üstü yaş grubunda su altı dalışa yönelik motivasyonsuzluk artış göstermektedir.

Turizm faaliyetlerine katılım boş zaman ve harcanabilir gelire sahip olmayı gerektirmektedir. Turizmin bir türü su altı dalış etkinliğine katılım kişilerin aylık gelirleri ile ilişkisi bulunmaktadır. Büyükelhan (2014)'a göre kişilerin aylık gelirlerinin yükselmesi ile dalış sporuna olan ilgi ve tecrübe de artmaktadır. Yazara göre elit kesme hitap etmesi, malzemelerin pahalı olması, eğilimin uluslararası düzeyde olması, eğitim ücretlerinin yüksek olması, tecrübeli rehber dalgıçlar ve personel eşliğinde bu aktivitenin yapılması, güvenlik, eğlence, konaklama ve yeme içmenin doğurduğu ekstra maliyetler bu aktivitenin yüksek gelire sahip olanlara hitap etmesine neden olmaktadır. Gelir seviyesi bakımından motivasyonun uyarıcı yaşama ve özdeşim/içerme atım alt boyutlarında anlamlı farklar bulunurken motivasyonsuzluk, bilmek ve başarmak, dışsal düzenleme alt boyutları bakımından anlamlı bir fark bulunmamaktadır (Büyükelhan, 2014). Diğer bir ifadeyle katılımcıların aylık geliri arttıkça kendilerini daha özgür, yüce, asil ve rahat hissetmeleri gibi uyarıcı yaşama düzeyine ait motivasyon değişmektedir. Benzer durum motivasyonun özdeşim/içerme atım alt boyutunda da görülmektedir. Katılımcıların geliri arttıkça gelişim sağlamak, mutlu olmak, beceri kazanmak, kişinin kendisini diğer yönlerini keşfetmek ve iyi bir ruh haline sahip olmak gibi özdeşim/içerme atım motivasyonlarının düzeyleri de değişmektedir.

Eğitim, doğal çevreye karşı olan duyarlılığı arttıran önemli bir faktördür ve zarar verici etkilerin azaltılması konusunda yön göstericidir. Dalgıçların eğitim seviyeleri arttıkça doğal çevreye gösterdikleri uyum ve sürdürülebilirlik için verdikleri katkı da artmaktadır. Bu nedenlerden dolayı eğitim seviyesi yüksek dalgıçların dalış motivasyonlarını, doğal çevresi bozulmamış, sertifikasyon programlarını buna göre şekillendiren dalış merkezlerinin bulunduğu dalış noktaları arttırmaktadır (Dimmock & Musa, 2015; Musa vd., 2011; Rangel vd., 2014; Thapa vd., 2005). Gelir seviyesi yüksek, iyi eğitilmiş, orta yaş (31-45) dalgıçlar için dalış destinasyonunun uygun konaklama alternatifleri sunması, dalış okulunun profesyonel yaklaşımı ve farklı turistik aktiviteler önemli çekicilik unsuru olarak kabul edilmekte olup, diğer motive edici değişkenler arasında deneyim/bilgi artırma öne çıkmaktadır (Mundet & Ribera, 2001).

Su altı dalış etkinliği aynı zamanda kişinin kendi sosyal yaşamına daha fazla zaman ayırabilmeyi gerektirdiğinden evlilere göre daha fazla bekârların gerçekleştirdiği bir etkinlik olarak karşımıza çıkmaktadır (Büyükelhan, 2014). Motivasyon düzeyleri bakımından evlilerin bekârlara göre bu aktiviteyi daha çok gelişim sağlamak, mutlu olmak, beceri kazanmak, kişinin kendisini diğer yönlerinin keşfetmek ve iyi bir ruh haline sahip olmak gibi motivasyonlarla (özdeşim/içerme atım) yapmaktadırlar. Diğer taraftan evli ve bekârlar arasında motivasyonsuzluk, bilmek ve başarmak, uyarıcı yaşama ve dışsal düzenleme gibi

motivasyonun alt boyutları bakımından anlamlı bir fark bulunmamaktadır (Böyükelhan, 2014).

Demografik faktörlerin dalış motivasyonu ile ilişkisini inceleyen sınırlı çalışmalar ışığında bu çalışmada su altı dalış yapanları dalış yapmaya iten ve çeken motivasyonlarının demografik özelliklerine göre farklılıklara sahip olabileceği varsayılmaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın hipotezleri aşağıda sunulmuştur.

H₁: Su altı dalış yapanların motivasyonları cinsiyetlerine göre farklılık gösterir.

H₂: Su altı dalış yapanların motivasyonları yaşlarına göre farklılık gösterir.

H₃: Su altı dalış yapanların motivasyonları gelirlerine göre farklılık gösterir.

H₄: Su altı dalış yapanların motivasyonları eğitim durumlarına göre farklılık gösterir.

H₅: Su altı dalış yapanların motivasyonları medeni durumlarına göre farklılık gösterir.

Dalış Deneyimi, Uzmanlaşma, Dalış Sayısı ve Su Altı Dalış Motivasyonu

Öncül çalışmalar su altı dalış motivasyonunun dalış deneyimine, uzmanlaşmaya ve dalış sayısına göre değişik seviyelerde farklılıklara sahip olduğunu göstermektedir. Bu konuda öncül bir çalışma gerçekleştiren Todd vd. (2002), başlangıç, orta, ileri ve uzman olmak üzere dört farklı gelişim seviyesine sahip, kısa süreli eğitimlere katılan öğrencilerin öncül ve ardıl motivasyonları arasında farklılıklar bulunduğunu ortaya koymaktadır. Çalışmada gelişim seviyelerine göre öncül ve ardıl motivasyon ortalamaları karşılaştırıldığında başlangıç seviyesindeki dalışçıların başarıma duygusunu hissetmeye yönelik motivasyonları artarken eğlenme ve başkaları ile rakabet etmeye yönelik motivasyonlarının düştüğü, orta seviyede dalışçıların heyecan, kendini gerçekleştirme, risk almak ve kariyer gibi motivasyon seviyelerinin arttığı, ileri seviyedeki dalışçıların kişisel başarı, beceri geliştirmek ve yaratıcılığı göstermek gibi motivasyonlarının arttığı, uzman seviyesindeki dalışçıların ise yeni ve farklı şeyler yapma, başarıma duygusu hissetme ve risk alma gibi motivasyonlarının arttığı görülmektedir. Bu sonuçlar kısa zaman içerisinde başlangıç seviyesindekilerin başarmak için mücadele ettiklerini, orta seviyedekilerin heyecan ve risk ilgisini çektiğini, ileri seviye katılımcıların kendini gerçekleştirmeye odaklandığını, uzmanların yeni zorluklar aradığını göstermektedir. Benzer şekilde Todd vd. (2002)'ne göre başlangıç, orta, ileri, uzman ve uzmanlık sonrası olmak üzere beş farklı gelişim seviyesine sahip dalışçıların kişisel başarı, statü, kaçış, öğrenme, macera ve sosyal etkileşim motivasyonları bakımından farklılıklar bulunmaktadır. Daha özelden macera ve öğrenme motivasyonunun (içsel motivasyonlar) önemi başlangıç seviyesinden uzmanlık seviyesine kadar artış gösterirken uzmanlık sonrasında azalmaktadır. Diğer taraftan, daha az tecrübeli

dalgıçlar arasında sosyal etkileşim motivasyonunun (dışsal motivasyon) baskınlığı artmaktadır. Gelişim eğrisi boyunca statü ve kaçış motivasyonları (dışsal motivasyon) artarken kişisel başarı motivasyonu (içsel motivasyon) azalmaktadır.

Benzer gelişim seviyelerine (başlangıç, orta, ileri, uzman ve uzmanlık sonrası) göre 28 motivasyon değişkeni arasındaki farkı analiz eden Meisel ve Cottrell (2004) ile Lusby ve Cottrell (2008)'e göre 10 motivasyon değişkeni gelişim seviyelerine göre farklılık göstermektedir. Yazarlara göre başlangıç seviyesindeki dalgıçlar için bu etkinliği yapabildiğini göstermek, etkileyici bir şey yapmak, bilgi ve beceri geliştirmek, deneyim kazanmak, zorlukla mücadele etmek önemli iken bu motivasyonlar gelişim seviyesi arttıkça önemini yitirmektedir. Diğer taraftan rahatlamak, bilgi paylaşmak, dalış ekipmanlarını kullanmak, batıkları görmek gibi motivasyonlar başlangıç ve orta seviyedeki dalgıçlardan daha ziyade uzman dalgıçlar için daha önemlidir. Gündelik yaşamda bir değişiklik yapmak gibi bir motivasyon başlangıç ve ileri seviyedeki dalgıçlar için çok daha önemliken uzmanların dalışı gündelik yaşamın bir parçası olarak görmesi nedeniyle bu motivasyon kendileri için daha az önemlidir. İleri düzey dalgıçlar için dalış ekipmanlarını kullanmak, yeni insanlarla tanışmak, dalış bilgisini ve becerisini paylaşmak ve rahatlamak önemli motivasyon unsurlarıdır. Dearden vd. (2006)'ne göre de dalgıçların düşük, orta ve yüksek uzmanlaşma seviyesine bağlı olarak dalış motivasyonları değişiklik göstermektedir. Daha özelden uzmanlaşma seviyesi arttıkça dalış merkezindeki gözlemlenmesi beklenen denizaltı bitki ve hayvan çeşitliliği önemli hale gelmektedir. Diğer taraftan uzmanlaşma seviyesinin artması ile birlikte dalış bilgisinin aktarılması, dalış becerilerinin geliştirilmesi ve sosyal aktivite deneyimleri daha az önemli hale gelmektedir. Diğer bir ifadeyle daha az uzmanlaşma seviyesine sahip dalgıçlar dalışın temel yönlerine odaklanmakta ve bilgi ve dalış becerilerini geliştirmeye yönelik motive olurlarken uzmanlaşma seviyesi yüksek olan dalgıçlar su altı fotoğrafçılığı gibi dalışın daha özellikli alanlarına odaklanmaktadır. Çevresel motivasyon unsurlarından güzel hava, sıcak su, su altı görünüşünün güzel olması, kolay dalış koşulları, su üstü manzarasının güzel olması, kaplumbağa görme olanakları düşük uzmanlaşma seviyesine sahip dalgıçlar için önemliken güzel fotoğraf çekme fırsatları, balina köpekbalıklarının, diğer köpek balıklarının ve hayalet vatozların varlığı uzman dalgıçlar için dalış merkezinin motive edici özellikleridir. Ayrıca iyi bir dalış uzmanı, iyi bir dalış arkadaşı, dalış uzmanları tarafından verilen bilgi ve dalış botundaki diğer aktiviteler gibi hizmet özellikleri ile ilgili motivasyon unsurlarının önemi uzmanlaşma seviyesi artış gösterdikçe azalmaktadır.

Yapay resif batıklarına dalış deneyimine sahip olanlar ve olmayanların çevresel, tarihi, teknik ve nesne bakımından motivasyonel karşılaştırmasını gerçekleştiren Edney ve Spennemann (2014)'a göre deniz yaşamını görmek, temiz su, su altı çevresinin huzuru gibi sadece çevresel motivasyon unsurlarının deneyime bağlı farklılık göstermektedir. Diğer bir ifadeyle deneyim arttıkça dalış yapmak için çevresel motivasyon azalmaktadır. Buna ek olarak istatistiksel olarak

anlamli olmasa da tarihi ilgilenim ve dalış ile ilgili fotoğrafçılık gibi teknik motivasyon unsurları deneyime bağlı olarak artış göstermektedir. Aynı çalışmada sahip olunan sertifika ve dalış sayısı açısından yapılan karşılaştırmada eğitim sertifikasına sahip olanlar için temiz deniz suyunun daha az önemli olduğu, liderlik sertifikasına (dalış uzmanı, eğitici, uzman eğitici) sahip olanlar için ise batık hakkında daha fazla öğrenme ve araştırma yapmanın önemli bir motivasyon unsuru olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca 100 ve daha az dalış yapan acemi dalgıçlar için fotoğrafçılık önemli bir motivasyon unsuru iken 500 ve daha fazla dalışı yapmış deneyimli dalgıçlar için insan yapımı nesnelere araştırmak, batık hakkında daha fazla öğrenme ve araştırma yapmak önemli bir motivasyon unsuru olduğu görülmektedir. Benzer şekilde dalış sayısı, dalış sıklığı ve sahip olunan sertifikalar (açık deniz, gelişmiş açık deniz, dalış uzmanı, uzman eğitimci) gibi dalış deneyimi unsurlarına göre dalış motivasyonları arasındaki ilişkiyi analiz eden Lucrezi vd. (2013)'e göre motivasyon türleri (potansiyel, turist ve uzman) dalış uzmanlığına göre değişiklik göstermektedir. Diğer bir ifadeyle daha deneyimliler deniz yaşamını fotoğraflamak, yeni hayvan ve bitki türleri aramak ve tatmin edici dalış tutkusu yaşamak için dalış yapmakta, sınırlı veya deneyime hiç sahip olmayan potansiyel dalgıçlar ise yeni beceriler öğrenmek, yeni destinasyonları keşfetmek, korkularını yenmek ve başarı duygusu yaşamak için dalış yapmaktadırlar.

Giglio vd. (2015)'ne göre dalgıçların motivasyonları ve deniz yaşam tercihleri deneyimlerine bağlı değişiklik göstermektedir. Daha özeldede deneyimli dalgıçlar için tarihi gemi batıkları, mercan ve balık çeşitliliği bir destinasyonun tekrar ziyaret edilmesinde önemliken acemi dalgıçlar için sadece balık çeşitliliği destinasyonun ziyaret edilmesinde önemli bir motivasyon aracı olmaktadır. Bunun yanı sıra deniz yaşam tercihleri dalgıçların deneyim seviyelerine göre değişiklik göstermektedir. Acemi dalgıçlar daha büyük hayvanlarla (büyük balıklar, köpekbalığı ve vatoz, balina ve yunus, kaplumbağa, renkli balıklar) karşılaşmayı tercih ederlerken, deneyimli dalgıçlar daha gizemli hayvanları (gizemli balıklar, küçük omurgasızlar, mercanlar) görmeyi tercih etmektedirler. Uzmanlık seviyesi ile dalgıçların motivasyonları arasında farklılıkların olduğunu ortaya koyan Bentz vd. (2016)'e göre yüksek uzmanlığa sahip dalgıçlar için köpekbalıkları ve hayalet vatozları görmek önemli bir motivasyon kaynağı iken kolay dalış imkanları düşük düzeyde önemli bir motivasyon kaynağıdır. Diğer taraftan düşük uzmanlığa sahip dalgıçlar için hayalet vatozları görmek önemli bir motivasyon kaynağı olmasına rağmen köpek balıklarının varlığı düşük düzeyde önem taşımaktadır. Ayrıca bu grup için önemli motivasyon kaynaklarından biri yüksek uzmanlık seviyesine sahip dalgıçların aksine kolay dalış imkanlarının bulunmasıdır.

Sonuç olarak öncül çalışmalardan dalış motivasyonunun çeşitli deneyim göstergelerine (deneyim durumu gelişim ve uzmanlık seviyesi, dalış sayısı ve sıklığı ve sertifika sahipliği) göre değişiklik göstermekte olduğu anlaşılmaktadır. Öncül çalışmalardan farklı ancak gelişim ve uzmanlık seviyesine ve sertifikaya sahip olmanın yerine getirilmesi gereken ön koşullarından dalış sayısının yanı sıra dalış yapılan yılın ve dalış yapılan yer sayısının da bir deneyim göstergesi

olabileceği ve dalış yapılan yılın ve yer sayısının su altı dalışı yapanların motivasyonlarında değişiklik yaratabileceği düşünülmektedir. Diğer bir ifadeyle yıl olarak daha fazla ve sayıca fazla destinasyonda dalış yapmış kişiler yapmayanlara göre aynı motivasyona sahip olmayabilir. Bu çalışmada su altı dalış yapanları iten ve çeken motivasyonların deneyimsel özellikler açısından farklılıklara sahip olabileceği varsayılmaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın hipotezleri aşağıda sunulmuştur.

H₆: Su altı dalış yapanların motivasyonları toplamda dalış yapılan yıla göre farklılık gösterir.

H₇: Su altı dalış yapanların motivasyonları dalış sayısına göre farklılık gösterir.

H₈: Su altı dalış yapanların motivasyonları dalış yapılan yer sayısına göre farklılık gösterir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Akdeniz havzasında bulunan birçok ülke su altı dalışlarına olan ilginin artışından avantaj sağlamak ve turistlerin ihtiyaçlarını tatmin etmek için gerekli olan faaliyetleri geliştirmektedir (Petreas, 2003). Yaklaşık 8000 km uzunluğundaki sahilleri ile Türkiye Akdeniz'deki en önemli turizm alanlarından biri olup Türkiye sularında bulunan önemli batıklar ve su altı mağaraları dalış yapanlar tarafından keşfedilmeyi beklemektedir (Akpınar & Bulut, 2010). Türkiye'nin sahip olduğu kıyıların tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapması ve bu kıyılara yakın seyreden gemilerin sis, bilinmeyen kayalıklar veya ani gelişen fırtınalar nedeniyle batmış olması su altı dalış turizmi ve su altı arkeolojisi bakımından Türkiye'yi oldukça zengin kılmaktadır (Yarmacı vd., 2017). Türkiye'nin denizlerinde bulunan doğa harikaları ve tarihi batıklar bu turizm çeşidine katılmak isteyen kişiler açısından önemli birer turizm değeri olarak kabul edilmektedir (Erdem ve Girgin, 2008). Doğu Akdeniz havzasında Türkiye'nin bakir kıyıları, deniz berrak suları, su altı arkeolojisi ve kıyılarda hüküm süren iklim şartları 1980'li yıllardan itibaren su altı dalış turizminin hareketlenmesini sağlamıştır (Yaşar, 2011). Türkiye'de 2007-2014 yılları arasında Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu'nda lisanslı sporcu sayılarının yıllar itibarıyla her yıl artış göstermekte olduğu 2007 yılında 6.663 olan bu sayının 2014 yılında 9.983'e yükseldiği görülmektedir (TÜİK, 2007-2014). T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı'na bağlı Spor Genel Müdürlüğü 2017 yılı verilerine göre lisanslı toplam dalgıç sayısı ise 9.443'tür. Türkiye'de son yıllarda su altı dalışına ilginin artmasıyla birlikte birçok dalış merkezi faaliyet göstermeye başlamıştır. Çoğunlukla Ege ve Akdeniz kıyılarında yoğunlaşan bu merkezlerin toplam sayısı 2017 itibarıyla 248'dir (Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu, 2017).

Su altı dalış yapanların motivasyonlarının belirlenmesi amacıyla Türkiye’de dalış yapanlar ile ilgili herhangi bir listeye ulaşılamamıştır. Bu nedenle dalış merkezleri üzerinden bir listeye ulaşılmak istenmiştir. Bunun için öncelikle Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu’nun resmi sayfasından dalış merkezlerinin listesine ulaşılmıştır. Türkiye’de 2017 yılı Ağustos ayı itibarıyla 248 dalış merkezinin olduğu tespit edilmiştir. Çalışmanın evrenini bu dalış merkezlerinde kayıtlı su altı dalış yapanlar oluşturmaktadır. Ancak Ditton vd. (2002) tarafından da belirtildiği üzere dalışın büyük bir oranda özel sektörün kontrolü altında gerçekleştirilmesi, dalış yapanlara ait isim ve iletişim bilgilerinin özel sektöre ait olması ve üçüncü kişilerle paylaşılmayacak gizlilikte olması nedeniyle evreni oluşturan dalış yapanların sayısının ne olduğu kesin olarak belirlenememiştir. Sayının ne olduğu bilinmemesi durumunda örneklem hacmini oluşturacak sayının belirlenmesi için yapılan hesaplama göre¹ (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004: 70) 384 dalgıcın çalışmanın örneklemini oluşturması planlanmıştır.

Araştırma Verilerinin Toplama Yöntemi ve Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak çevrimiçi anketten yararlanılmıştır. Anketlerin Türkiye’de dalış yapan Türk vatandaşlarına uygulanacak olması nedeniyle Türkçe dilinde hazırlanmıştır. Bunun için öncelikle alanyazın taraması ile ulaşılan İngilizce ifadelerin Türkçeye çevrilmesi yapılmış olup çeviri sürecinde Ronen ve Shenkar (1985) tarafından önerilen tercüme ve geri tercüme süreci dikkate alınmıştır. Ayrıca ifadelerin anlaşılabilirliği Türkçe dil uzmanı tarafından kontrol edilmiştir. Anket iki bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın amacı ve katılımcıların anketi nasıl doldurmaları gerektiği ile ilgili açıklayıcı bilgiler verildikten sonra anketin birinci bölümünde katılımcıların demografik özellikleri (cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim, gelir) ile deneyim durumunu (dalış yapılan yıl, dalış sayısı, dalış yapılan yer sayısı, dalış yapılan bölge, destinasyona gitme amacı) belirlemeye yönelik sorulara yer verilmiştir. Anketin ikinci bölümünde dalış motivasyonunu belirlemeye yönelik ifadeler yer verilmiştir. Katılımcıların dalış motivasyonlarının ölçülmesine yönelik dalış yapmaya iten ve çeken ifadeler öncül çalışmalardan (*İten ifadeler için*: Augustine vd., 2015; Cottrell & Meisel, 2004; Dearden vd., 2006; Ditton vd., 2002; Edney & Spennemann, 2014; Fuchs vd., 2016; Geldenhuys vd., 2014; Lucrezi vd., 2013; Meisel & Cottrell, 2004; Meyer vd. 2002; Suardana, 2016; Todd vd., 2002; Todd vd., 2002; Yarwasky & Furst, 1996, *Çeken ifadeler için*: Augustine vd., 2015; Dearden vd., 2006; Edney, 2012; Edney & Spennemann; 2014; Giglio vd., 2015; Kubaş vd., 2006; Mundet & Ribera, 2001; Pabel & Coghlan, 2011; Rangel vd., 2014; Suardana, 2016; Uyerra vd., 2009) elde edilmiştir. Öncül çalışmalardan yararlanarak birbirine benzer ve aynı nitelikte iten motivasyon için 239 ve çeken motivasyon için 134 olmak toplam 373 İngilizce ifade havuzu oluşturulmuştur. Yararlanılacak ölçeğin görünüm ve

¹ $n = t^2 \cdot p \cdot q / d^2$ n: Örneklem Sayısı, t: Belirlenen anlamlılık düzeyindeki tablo değeri (% 95 için 1,96), p: Olayın gerçekleşme olasılığı (%50), q: Olayın gerçekleşmeme olasılığı (%50), d: Örnekleme hatası ($\pm 0,05$)

içerik geçerliliğini sağlamak adına birbirine benzer olan ifadelerin elenmesi, birbirini kapsar nitelikte olanların birleştirilmesi, ifadelerin anlaşılır hale getirilmesi ve gerçekten istenen amaca uygun olup olmadıkları gözden geçirilmiştir (Karasar, 1994; Lewis vd., 2005; Şencan, 2005). Bunun için konusuna ve İngilizce'ye hakim iki araştırmacı ile iki dalış eğitmeni tarafından yürütülen seri çalışmalar (içerik analizi) sonucunda birbirinden farklı, dalış yapmaya iten motivasyonu ölçmeye yönelik 24 ve dalış yapmaya çeken motivasyonu ölçmeye yönelik 27 olmak üzere toplam 51 ifade tespit edilmiştir. Daha sonra gerek dalış yapmaya iten gerekse de çeken ifadeler arasında aynı kavramı ölçenler iki araştırmacı tarafından tümevarım yaklaşımlarıyla ayrı ayrı gruplandırılmıştır. Yapılan gruplandırma sonucunda dalış yapmaya iten 24 ifade öncül çalışmalardakine (Cottrell & Meisel; 2004; Geldenhuys vd., 2014; Todd vd., 2002) büyük ölçüde benzer şekilde “kişisel başarı (KBA)”, “statü (STA)”, “kaçış (KAÇ)”, “öğrenme (ÖĞR)”, “macera (MAC)”, “prestij (PRE)” ve “etkileşim (ETK)” olmak üzere 7 boyut altında toplanmıştır. Dalış yapmaya çeken 27 ifade ise öncül çalışmalardakine (Dearden vd., 2006; Pabel & Coghlan, 2011; Uyarra vd., 2009) kısmen benzer şekilde “biyolojik çeşitlilik”, “su altı çevresi”, “su üstü çevresi”, “sosyal çevre”, “üst yapı”, “alt yapı”, “coğrafi yakınlık”, “mevsimsellik” ve “dalış merkezi” olmak üzere 9 boyut altında toplanmıştır. Katılımcıların bu boyutlar altında yer alan ifadelere katılım düzeyleri beşli likert tipi ölçek (1=Kesinlikle Katılmıyorum, 2=Katılmıyorum; 3=Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum; 4=Katılıyorum; 5=Kesinlikle Katılıyorum) ile ölçülmüştür.

Her bir dalış merkezinin, dalış yapmış üyelerine ait iletişim bilgilerini paylaşmayacağı düşüncesi (Ditton vd., 2002) ve dalış yapanlara çalışmanın güvenilir olduğu mesajını vermek amacıyla anketler dalış merkezlerinin kendileri tarafından toplanması istenmiştir. Bu doğrultuda öncelikle anketlerin dalış yapanlarla kolaylıkla paylaşılması ve dalış yapanlar tarafından kolay doldurulabilmesi için google dokümanlar hizmetinden yararlanarak anketler çevrimiçi ortama aktarılmıştır. Anketlerin toplanmasına turizm mevsiminin yoğunluğunun azaldığı eylül ayı sonunda başlanmıştır. Bunun temel sebebi hem dalış merkezlerinin hem de dalış yapanların çalışmaya olan katkılarını istenilen seviyede tutabilmektir. Çevrimiçi ortamda yer alan ankete ait bağlantı uzantısı 01 Ekim 2017 tarihinde dalış merkezleri ile paylaşılmış olup 31 Aralık 2017 tarihine kadar dalış yapanlara doldurtmaları için izin verilmiştir. Süreç sonucunda toplam 112 anket yanıtlanmıştır. Hedeflenen sayıda yeterli örnekleme ulaşılamadığından daha fazla dalış yapandan anketin toplanması için dalış merkezlerinin sosyal medya hesabına üye olan ve dalış yapmış kişilerden anketlerin toplanması kararlaştırılmıştır. Diğer sosyal medya hesapları (facebook, twitter, linkedin vb.) ile karşılaştırıldığında anketlerin toplanmasına izin veriyor olması, daha fazla üye sayısına sahip olması ve takipçi sayılarının net bilinmesine olanak sağlaması nedeniyle anketlerin dalış merkezlerinin sadece Instagram hesaplarındaki üyelerinden toplanmasına karar verilmiştir. Instagram'da aktif olarak yer alan çoğunluğu Türkiye'nin önemli dalış merkezleri Ege ve Akdeniz'de yoğunlaşan 102

dalış merkezinin üye sayısı 97.313 dür. Çoğunluğa sahip olması nedeniyle verilerin bu bölgelerdeki dalış merkezlerinin Instagram hesaplarındaki üyelerinden toplanmak istenmiştir. Diğer bölgelerdeki dalış merkezleri çalışmaya dahil edilmese de 102 dalış merkezinin dışındaki Instagram hesabı olmayan toplam 146 dalış merkezinin üyelerinin bir kısmının da bu dalış merkezlerinin kullandıkları Instagram'a üye olabilecekleri düşünülmektedir.

Her bir dalış merkezinin farklı sayılarda üyelerinin bulunması ve bu üyelerin her birinden tek tek verinin toplanması için araştırmacıların sınırlı imkâna sahip olması nedeniyle her bir dalış merkezine üye olanlardan toplanacak örneklem sayısı hedeflenen örneklem sayısına ulaşmaya imkân sağlayacak biçimde orantılanarak belirlenmiştir. Ancak yine de her bir dalış merkezine üye olanlardan belirlenen katılımcı sayısının yarısının ankete cevap vereceği varsayılarak her bir dalış merkezi için ulaşılması hedeflenen örneklem sayısının iki katı kadar üyeye anket gönderilmesine karar verilmiştir (Yüksel & Yüksel, 2004). Bu doğrultuda üye listesinden basit tesadüfi yöntemle belirlenen üyelere çevrimiçi ortamda yer alan ankete ait bağlantı uzantısı Instagram ortamında bizzat araştırmacılar tarafından 05 Ocak 2018 - 31 Mart 2018 tarihleri arasında paylaşılmıştır. Bu aşamada toplam 200 üyeye anket gönderilmiş olup 70 üye anketi doldurmuştur. Daha fazla üyeye ulaşmak için iki tur daha yapılmasına karar verilmiştir. Her bir turda örnekleme dahil olacak üye belirlenirken bir önceki turda anketi yanıtlayan üyeye tekrar anket göndermemek adına isimleri kaydedilmiştir. Ayrıca daha önce dalış merkezleri tarafından paylaşılan anketleri dolduran üyelerin bu süreçte anketi ikinci kez doldurmamaları için gerekli bilgilendirmeler yapılmıştır. 01 Nisan 2018 - 30 Haziran 2018 tarihleri arasında yapılan ikinci turda toplam 150 üyeye anket gönderilmiş olup 40 üye anketi doldurmuştur. Son olarak 01 Temmuz 2018 - 20 Temmuz 2018 tarihleri arasında yapılan üçüncü turda toplam 110 üyeye anket gönderilmiş olup 39 üye anketi cevaplamıştır. Üç tur sonucunda toplam 460 üyeye anket gönderilmiş olup 149 üyeden analiz edilmeye uygun anket toplanmıştır. Anketlerin yanıtlama oranı yaklaşık %32'dir. Dalış merkezlerinin paylaştığı anketlere cevap veren 112 üye ile birlikte toplam 261 üyeden analiz edilmeye uygun anket toplanmıştır. Toplanan anket sayısı hedeflenen örneklem sayısından hala daha az olmasına rağmen yapılacak keşifsel faktör analizi için önerilen minimum örneklem sayısının en az 150 olması ile ankette yer alan toplam 51 ifade için en az 204 katılımcı (ifade başına en az dört katılımcı) gerekliliğini (Yüksel & Yüksel, 2004) sağlaması nedeniyle 261 anket ile analiz aşamasına geçilmesine karar verilmiştir.

Araştırma Verilerinin Analizi

Araştırmada elde edilen nicel verilerin analizinde nicel analiz yöntemlerinden yararlanılmıştır. Araştırma verileri "SPSS for Windows 20" programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde çeşitli istatistikî tekniklerden yararlanılmıştır. Öncelikle veri setinin faktör analizi için uygunluğunu

tespit etmek ve veri setinden anlamlı faktörler elde etmek için keşifsel faktör analizi (KFA) yapılmıştır. Ölçeğin geçerliliği ve güvenilirliği analiz edilmiştir.

Araştırmaya katılanların demografik ve deneysel özelliklerine ilişkin veriler frekans ve yüzde değerleri kullanılarak değerlendirilmiştir. Katılımcıların motivasyon düzeylerini belirlemek için ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Son olarak katılımcıların demografik ve deneysel özellikleri bakımından motivasyon düzeylerinde anlamlı farkın olup olmadığını belirlemek için “Tek Yönlü Varyans Analizi” (One-Way ANOVA) ve/veya “Bağımsız Örneklem t Testi” (Independent-Samples t-Test) analizi uygulanmıştır (Sekeran, 2003; Küçükşille, 2008). Farkın hangi gruptan kaynaklandığını anlamak için “Tukey” testi uygulanmıştır. Bu testler yapılmadan önce verilerin normallik testleri çarpıklık (Skewness) ve basıklık (Kurtosis) değerleri gözden geçirilerek incelenmiştir.

BULGULAR

Araştırmaya Katılanların Demografik ve Deneysel Özelliklerine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan su altı dalış yapanların büyük çoğunluğunu erkekler (%72) oluşturmaktadır. Katılımcıların çoğunluğunu 32-42 (%37,5) ile 21-31 (%35,2) yaş grubundakiler oluştururken, sırasıyla 64 yaşından büyük, 21 yaşından küçük ve 54-64 yaş aralığındakiler en az katılımcı grubunu oluşturmaktadır. Evli ve bekâr oranlarında görece büyük farklılık bulunmasa da çoğunluk %52 ile bekâr dalış yapanlardan oluşmaktadır. Katılımcıların eğitimleri incelendiğinde lisans eğitimine sahipler (%55,9) başı çekmekte olup bunu sırasıyla lisansüstü (%19,9) ve önlisans eğitimine (%15,3) sahip olanlar takip etmektedir. Katılımcıların gelir durumu incelendiğinde dalış yapanların çoğunluğunun (%31) aylık gelirinin 5.000 TL ve üzerinde olduğu ve 2.000TL ve altı olanlar (%19,2) takip etmektedir. Geliri hiç olmayanların oranı en düşük düzeydedir.

Araştırmaya katılanların dalış deneyimi özellikleri bakımından incelendiğinde tüm katılımcılar içerisinde 6 yıldan daha az dalış yapanlar (%54,8) katılımcıların çoğunluğunu oluştururken bunu sırayla 6-11 yıl (%21,1), 12-17 yıl (%12,6), 18-23 yıl (%6,1) ve 23 yıldan daha fazla (%5) dalış yapanlar takip etmektedir. Katılımcıların gerçekleştirdikleri dalış sayıları incelendiğinde dalış yapanların çoğunluğunu (%29,5) 21’den daha az sayıda dalış yapanlar oluştururken bunu 83’ten daha fazla dalış yapanlar (%28,7) takip etmektedir. Katılımcıların dalış yaptıkları farklı yer sayısı açısından durum incelendiğinde katılımcıların daha çok (%35,2) 6’dan daha az farklı yerde dalış yaparken ikinci sırada (%26,4) 6-11 arasındaki farklı yerde dalış yapanlar oluşturmaktadır. Katılımcılar en az (%5) 18-23 arasındaki farklı yerde dalış yaptıkları görülmektedir. Katılımcıların en çok dalış yaptıkları ilk beş merkez arasında sırasıyla Kaş (%26), Ayvalık (%10,3), Saros (%6,9), Bodrum (%6,5) ve Karaburun (%6,5) yer almaktadır. Dalış

yapanların büyük çoğunluğunun (%85) en son gittikleri destinasyona gitmelerinin temel amacı dalış yapmaktır.

Ölçeğin Geçerliliğine ve Güvenirliğine İlişkin Bulgular

Su altı dalış motivasyonuna ait iten ve çeken ifadeler ayrı ayrı KFA ile analiz edilmiştir. Öncelikle verilerin faktör analizi yapmak için uygunluğu Bartlett Testi sonucu ve KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) değeri dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Gerek iten gerekse de çeken motivasyona ait Bartlett test sonuçlarının 0,001 düzeyinde anlamlı olması (iten motivasyon: 7956,777, $p < .001$; çeken motivasyon: 6016,868, $p < .001$) ve KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) uygunluk ölçütü değerlerinin (iten motivasyon: 0,949; çeken motivasyon: 0,959) 0,50'nin üzerinde olması verilerin faktör analizi yapmak için uygun olduğunu göstermektedir (Sharma, 1996). Faktörlerin tespit edilmesinde faktör sayısına herhangi bir kısıtlama getirilmeden özdeğer istatistiği 1'den büyük olan faktörler dikkate alınmıştır (Hair vd. 2003; Hinkin, 1995). Keşifsel faktör analizinde değişkenlerin normal dağılıma sahip olması durumunda en çok olabilirlik (Maximum Likelihood) metodu önerilse de bu çalışmada veri setinin normal dağılım varsayımını sağlaması, ölçülmek istenen yapıda varyansı tüm koşullar altında en çok açıklayan yöntem olması (Karaman vd., 2017), orijinal veri setinden daha düşük sayıda isimlendirilebilir ve yorumlanabilir faktörler elde etmeye olanak sağlaması (Hair vd., 2003) nedeniyle temel bileşenler faktör analizi uygulanmış olup değişkenler arasında bir ilişkinin var olması nedeniyle oblik döndürme yöntemlerinden Promax döndürme yöntemi kullanılmıştır. KFA ile elde edilen sonuçlar incelenerek 0,60'ın üzerinde yüklenen ifadeler dikkate alınmıştır. Buna göre dalış yapmaya iten motivasyona ait tüm ifadeler anlamlı olarak faktörlere yüklenirken dalış yapmaya çeken motivasyona ait iki ifade “dalış yerini seçmemde dalış yerinin çevresel tehditlerden uzak olması etkilidir (SUÇ3)” ve “dalış yerini seçmemde dalış yerinin çevresinin doğal güzelliklere sahip olması etkilidir (SUÇ4)” faktör yapısını bozduğu için ve iki ifade “dalış yerini seçmemde dalış yerinin fiyatlarının uygunluğu etkilidir (DME4)” ve “dalış yerini seçmemde dalış yerinin her seviyeden dalış yapılmasına imkân sağlaması etkilidir (SAÇ5)” ise aynı anda birden fazla faktöre yüklendiği için çıkarılmıştır.

KFA ile dalış yapmaya iten motivasyonu ölçmeye yönelik 24 ifadeden oluşan iki faktörlü model elde edilmiştir (bkz. Tablo 1). Daha özeldede birinci faktörü oluşturan ifadeler incelendiğinde ifadelerin öğrenme, kaçış ve macera deneyimi yaşamaya yönelik olduğundan bu faktör “dalış deneyimi” olarak isimlendirilmiştir. İkinci faktör ise prestij ve kişisel başarı ile ilişkili olması nedeniyle “prestij/kişisel başarı” olarak isimlendirilmiştir. Dalış yapmaya iten iki faktör toplam varyansın %72,402'sini açıklama yeterliliğine sahiptir.

Tablo 1: Dalış Yapmaya İten Motivasyonu Ölçmeye Yönelik Keşifsel Analiz Bulguları

İfade No	Faktörler ve İfadeler	Faktör Yükleri	Açıklanan Varyans	Cronbach Alpha
1. Faktör: Dalış Deneyimi			61,994	0,873
MAC3	Dalış yapmamın temel nedeni yeni şeyler keşfetmektir	0,947		
ÖĞR2	Dalış yapmamın temel nedeni su altı hayvan ve bitki yaşamını görmektir.	0,946		
ÖĞR1	Dalış yapmamın temel nedeni su altı çevresi hakkında yeni şeyler öğrenmektir	0,945		
KAÇ3	Dalış yapmamın temel nedeni huzur kazanmaktır.	0,938		
KAÇ1	Dalış yapmamın temel nedeni rahatlamaktır.	0,936		
KAÇ2	Dalış yapmamın temel nedeni günlük yaşamın stresinden uzaklaşmaktır.	0,927		
ÖĞR3	Dalış yapmamın temel nedeni dalış yeteneğimi geliştirmektir.	0,906		
MAC2	Dalış yapmamın temel nedeni heyecan yaşamaktır.	0,876		
MAC1	Dalış yapmamın temel nedeni macera yaşamaktır.	0,849		
KBA5	Dalış yapmamın temel nedeni unutulmayacak bir deneyim kazanmaktır.	0,848		
STA2	Dalış yapmamın temel nedeni bilgi ve becerilerimi diğer kişilerle paylaşmaktır.	0,834		
KAÇ4	Dalış yapmamın temel nedeni yeni insanlarla tanışmaktır.	0,813		
ETK2	Dalış yapmamın temel nedeni diğer dalgıçlarla bir arada olmaktır.	0,806		
STA1	Dalış yapmamın temel nedeni önemli batıkları görmektir.	0,780		
ETK1	Dalış yapmamın temel nedeni sevdiğilerimle vakit geçirmektir.	0,767		
STA5	Dalış yapmamın temel nedeni fotoğraf ve video çekmek gibi yaratıcı faaliyetlerde bulunmaktır.	0,752		
STA4	Dalış yapmamın temel nedeni fiziksel olarak formda kalmaktır.	0,631		
2. Faktör: Prestij/Kişisel Başarı			10,408	0,913
PRE1	Dalış yapmamın temel nedeni toplum içinde kendimi kanıtlamaktır.	0,868		
PRE2	Dalış yapmamın temel nedeni arkadaş çevremde saygınlık kazanmaktır.	0,849		
KBA1	Dalış yapmamın temel nedeni başarıma duygusu hissetmektir.	0,772		
KBA3	Dalış yapmamın temel nedeni risk almaktır.	0,768		
KBA4	Dalış yapmamın temel nedeni etkileyici bir şey yapmaktır.	0,762		
KBA2	Dalış yapmamın temel nedeni özgüven duygusu kazanmaktır.	0,759		
STA3	Dalış yapmamın temel nedeni dalış ekipmanlarımı kullanmaktır.	0,694		
Açıklanan Toplam Varyans: %72,402 KMO Örneklem Yeterliliği: 0,949 Bartlett Testi: p<.001 Ki-Kare: 7956,777 df: 276				

Dalış yapmaya çeken motivasyonu ölçmeye yönelik yapılan KFA ile 23 ifadeden oluşan üç faktörlü model elde edilmiştir (bkz. Tablo 2). Birinci faktörü oluşturan ifadeler incelendiğinde ifadelerin daha çok doğrudan dalış yapma ile ilgili deniz suyu, deniz altı, dalış olanakları/hizmetleri gibi özellikleri içermesi nedeniyle bu faktör “temel dalış özellikleri” olarak isimlendirilmiştir. İkinci faktör temel dalış özellikleri dışında dalış destinasyonunun üst yapı imkânları ve imajı ile ilgili ifadelerden oluşması nedeniyle bu faktör “dalış dışı özellikler” olarak isimlendirilmiştir. Dalış yapmaya çeken üçüncü faktör iklim koşulları ve ulaşılabilirlik gibi daha çok coğrafi özellikler ile ilgidir. Bu nedenle üçüncü faktör

“coğrafi özellikler” olarak isimlendirilmiştir. Dalış yapmaya çeken üç faktör toplam varyansın %73,317’sini açıklama yeterliliğine sahiptir.

Tablo 2: Dalış Yapmaya Çeken Motivasyonu Ölçmeye Yönelik Keşifsel Analiz Bulguları

İfade No	Faktörler ve İfadeler	Faktör Yükleri	Açıklanan Varyans	Cronbach Alpha		
1. Faktör: Temel Dalış Özellikleri						
SAC3	Dalış yerini seçmemde dalış yerinin güvenli dalış olanakları etkilidir.	0,934	59,548	0,872		
BIO2	Dalış yerini seçmemde dalış yerinin su altı görsel çekiciliği etkilidir.	0,926				
SAC2	Dalış yerini seçmemde dalış yerinin deniz suyu berraklığı etkilidir.	0,924				
BIO1	Dalış yerini seçmemde dalış yerinin zengin su altı yaşamı etkilidir.	0,917				
SAC1	Dalış yerini seçmemde dalış yerinin deniz suyu temizliği etkilidir.	0,915				
SUC2	Dalış yerini seçmemde dalış yerinin bozulmamış dalış noktasına sahip olması etkilidir.	0,851				
DME2	Dalış yerini seçmemde eğitimci(ler)inin tecrübeli olması etkilidir.	0,843				
SAC4	Dalış yerini seçmemde dalış yerinin kolay dalış yapabileceği olanakları etkilidir.	0,826				
BIO3	Dalış yerini seçmemde dalış yerinin batıklara sahip olması etkilidir.	0,819				
DME3	Dalış yerini seçmemde dalış yerinin kiralık dalış ekipmanlarının niteliği etkilidir.	0,734				
2. Faktör: Dalış Dışı Özellikler (Üst Yapı/İmaj)						
USY2	Dalış yerini seçmemde dalış yerinin yeme-içme, eğlence vb. imkânlarla sahip olması etkilidir.	0,864			9,331	0,884
USY1	Dalış yerini seçmemde dalış yerinin konaklama hizmetlerine sahip olması etkilidir.	0,863				
SOC2	Dalış yerini seçmemde dalış yerinin çok sayıda dalış ev sahipliği yapması etkilidir.	0,857				
USY3	Dalış yerini seçmemde dalış yerinin iyi iletişim hizmetlerine sahip olması etkilidir.	0,843				
SOC3	Dalış yerini seçmemde dalış yerinin popüler olması etkilidir.	0,814				
DME1	Dalış yerini seçmemde dalış yerinin teknelerinin rahat olması etkilidir.	0,755				
SOC1	Dalış yerini seçmemde dalış yerinin yerel halkın samimiyeti etkilidir.	0,687				
3. Faktör: Coğrafi Özellikler						
SUC1	Dalış yerini seçmemde dalış yerinin uygun iklim koşullarına sahip olması etkilidir.	0,863	4,437	0,882		
SAC6	Dalış yerini seçmemde dalış yerinin deniz suyu sıcaklığı etkilidir.	0,833				
ALY	Dalış yerini seçmemde dalış yerinin kolay ulaşılabilir olması etkilidir.	0,812				
SAC7	Dalış yerini seçmemde dalış yerinin uygun derinliğe sahip olması etkilidir.	0,803				
SUZ	Dalış yerini seçmemde dalış yerinin dalış sezonunun uzunluğu etkilidir.	0,801				
YAK	Dalış yerini seçmemde dalış yerinin ikamet ettiğim yere yakın olması etkilidir.	0,772				
Açıklanan Toplam Varyans: %73,317 KMO Örneklem Yeterliliği: 0,959 Bartlett Testi: p<.001 Ki-Kare: 6016,868 df: 253						

KFA sonucu elde edilen her bir faktör isimlendirildikten sonra her bir faktörün içsel tutarlılığının belirlenmesi için Cronbach alpha güvenilirlik testi uygulanmıştır (Lewis vd., 2005). Yapılan güvenilirlik analizi sonucunda en düşük Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısının 0,872 olduğu tespit edilmiştir (bkz. Tablo 1 ve Tablo 2). Değerin 0,70'ten büyük olması nedeniyle elde edilen faktörlerin her birinin içsel tutarlılığa sahip olduğu görülmektedir (Nunnally, 1978; Hair vd., 2003). İçsel tutarlılığa ek olarak ölçeğin geçerliğini sağlamak için yakınsama ve ayrışma geçerliği analiz edilmiştir. İten ve çeken motivasyon altındaki her bir faktöre ait ifadelerin istatistiki olarak $p < .001$ düzeyinde anlamlı ve sıfırdan farklı değer olarak ölçmek istediği boyut altında yer alması ve yapı güvenirliliğinin (CR) %90'ın üzerinde olması yakınsama geçerliğinin sağladığını göstermektedir (bkz. tablo 3). Ayrıca iten ve çeken motivasyonu açıklayan faktörlerin her birinin açıkladığı ortalama varyansın (AVE) karekök değerlerinin tüm faktörler arası korelasyon değerlerinden büyük olması ve motivasyona ait faktörler arasındaki korelasyonların %85'ten küçük olması ayrışma geçerliğini de desteklemektedir (Hair vd., 2014). Veri setinin normal dağılıp dağılmadığının belirlenmesi için her bir ifadenin çarpıklık ve basıklık değerleri incelendiğinde $p > 0,05$ anlamlılık düzeyi için yaygın kullanılan kritik çarpıklık değerinin -1,96 ile +1,96 ve basıklık değerinin -3 ile +3 aralığında olması nedeniyle veri seti normal dağılıma sahiptir (Hair vd., 2003).

Tablo 3: Su Altı Dalış Motivasyonu Faktörleri Arası Korelasyon Katsayıları, Açıklanan Ortalama Varyans (AVE) ve Yapı Güvenirliliği (CR), Ortalama ve Standart Sapma (SS) Değerleri.

	Dalış Motivasyonu	DDE	PKB	TDÖ	DDÖ	CÖ	AVE	CR	Ortalama	SS
İTEN	Dalış Deneyimi	(0,857)					0,735	0,979	3,80	1,14
	Prestij/Kişisel Başarı	0,667	(0,784)				0,614	0,917	2,81	1,02
ÇEKEN	Temel Dalış Özellikleri	0,850	0,500	(0,871)			0,759	0,969	3,84	1,17
	Dalış Dışı Özellikler	0,633	0,524	0,705	(0,814)		0,663	0,932	3,05	1,08
	Coğrafi Özellikler	0,626	0,536	0,735	0,791	(0,814)	0,663	0,922	3,18	1,05

Katılımcıların Su Altı Dalış Motivasyonu: Demografik ve Deneyimsel Özellikler Bakımından Karşılaştırması

Dalış yapanları dalış yapmaya iten ve çeken faktörlerin ortalamaları incelendiğinde (bkz. Tablo 3) dalış deneyimi yaşamak birinci sırada önemli bir iten faktör olduğu, temel dalış özellikleri ise birinci sırada dalış yapmaya çeken bir faktör olduğu anlaşılmaktadır.

Motivasyonun dalış yapanların teorik olarak temellendirilen demografik ve deneyimsel özelliklere göre farklılık gösterip göstermediğini test etmek amacıyla yapılan bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü varyans analizi sonuçları tablo 4, tablo 5, tablo 6 ve tablo 7'de görülmektedir. Analize geçilmeden önce demografik

ve deyimsel özelliklerin her birine verilen yanıtların normal dağılıp dağılmadığına bakılmıştır. Gerçekleştirilen normallik testi sonuçlarına göre demografik ve deyimsel özelliklere verilen yanıtların normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Analiz bulgularına göre su altı dalış yapanların prestij/kişisel başarı motivasyonu dışında hiçbir motivasyonun demografik ve deneyimsel özelliklere göre anlamlı bir farklılığa sahip olmadığı ($p>0,05$) tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle dalış yapanların prestij ve kişisel başarı motivasyonlarının demografik özelliklerden yaş ($F(5, 255) = 3,385, p = 0,006$) ve aylık gelir ($F(5, 254) = 2,201, p = 0,050$) kategorilerinde %95 güven aralığında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bu bulguya göre ikinci ve üçüncü hipotez dışındaki tüm hipotezler reddedilmiştir. Buna göre 21-31 yaş aralığında bir yaşa sahip olanların 54-64 yaş aralığındakilere göre daha fazla prestij/kişisel başarı amaçlı dalış motivasyonuna sahip oldukları anlaşılmaktadır. Ancak dalış yapan diğer yaş kategorilerindekiler (21'den küçük, 32-42, 45-53) ile 21-31 yaş aralığı ve 54-64 yaş aralığındakiler arasında prestij/kişisel başarı amaçlı dalış motivasyonu bakımından anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Yaş kategorisinin yanı sıra prestij/kişisel başarı motivasyonu açısından farklılık gelir grupları arasında görülmektedir. Buna göre dalış yapanların aylık ortalama geliri 2.000 TL'nin altında olanların 5000 TL'nin üzerinde gelire sahip olanlara göre daha fazla prestij/kişisel başarı amaçlı dalış motivasyonuna sahip oldukları anlaşılmaktadır. Ancak dalış yapan diğer gelir kategorilerindekiler (2001-3000TL, 3001-4000 TL, 4001-5000 TL) ile 2.000 TL'nin altında ve 5000 TL'nin üzerinde gelire sahipler arasında prestij/kişisel başarı amaçlı dalış motivasyonu bakımından anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 4: Su Altı Dalışa İten Motivasyonun Demografik Özelliklere Göre Durumu

Demografik Özellikler	İTEN FAKTÖRLER															
	Dalış Deneyimi						Prestij/Kişisel Başarı									
	Ort.	s. s.	F	Sig.	t	sd	%95 G.A.		Ort.	s. s.	F	Sig.	t	sd	%95 G.A.	
						D	Y								D	Y
Cinsiyet			0,686	0,663	-0,436	139	-0,3772	0,2434			2,886	0,501	0,674	145	-0,1750	0,3562
Erkek	3,78	1,16							2,84	1,05						
Kadın	3,85	1,09							2,75	0,94						
Yaş			1,135	0,342	-	260	3,6612	3,9394			3,385	0,006	-	260	2,6884	2,9372
<21	3,78	1,47					2,7289	4,8358	3,14	1,40					2,1393	4,1465
21-31	3,97	1,09					3,7431	4,1942	3,08*	1,05					2,8627	3,2988
32-42	3,76	1,18					3,5272	4,0010	2,69	1,00					2,4914	2,8964
43-53	3,69	1,09					3,3714	4,0128	2,62	0,85					2,3738	2,8724
54-64	3,32	1,05					2,6140	3,8928	2,29*	0,65					1,8583	2,4933
>64	-	-					-	-	-	-					-	-
Medeni Durum			1,312	0,157	-1,419	254	-0,4791	0,0779			5,037	0,107	-1,615	259	-0,4518	0,0445
Evli	3,70	1,18							2,71	0,93						
Bekâr	3,90	1,10							2,91	1,09						
Eğitim Durumu			1,565	0,198	-	260	3,6612	3,9394			0,507	0,678	-	260	2,6884	2,9372
İlköğretim	-	-					-	-	-	-					-	-
Ortaöğretim	3,35	1,40					2,7464	3,9595	2,66	0,99					2,2309	3,0859
Önlisans	3,94	1,19					3,5561	4,3174	2,97	1,15					2,6027	3,3402
Lisans	3,79	1,18					3,5980	3,9854	2,80	1,01					2,6334	2,9634
Lisansüstü	3,92	0,77					3,7021	4,1328	2,80	0,97					2,5282	3,0707
Aylık Gelir (TL)			1,202	0,309	-	259	3,6591	3,9382			2,201	0,055	-	259	2,6846	2,9340
2 000 ve altı	4,04	1,00					3,7513	4,3192	3,17*	1,10					2,8607	3,4878
2 001 - 3 000	3,54	1,32					3,1432	3,9365	2,79	1,07					2,4718	3,1156
3001 - 4 000	3,97	1,16					3,5807	4,3637	2,82	0,93					2,5032	3,1317
4 001 - 5 000	3,76	1,17					3,3927	4,1199	2,85	0,95					2,5579	3,1496
5 001 ve üzeri	3,72	1,12					3,4748	3,9704	2,58*	0,98					2,3653	2,7987
Geliri Yok	4,04	0,60					3,4166	4,6815	2,60	0,97					1,5722	3,6183

Tablo 5: Su Altı Dalışa Çeken Motivasyonun Demografik Özelliklere Göre Durumu

Demografik Özellikler	ÇEKEN FAKTÖRLER																									
	Temel Dalış Özellikleri							Dalış Dışı Özellikler							Coğrafi Özellikler											
	Ort.	s. s.	F	Sig.	t	sd	%95 G.A.		Ort.	s. s.	F	Sig.	t	sd	%95 G.A.		Ort.	s. s.	F	Sig.	t	sd	%95 G.A.			
						D	Y							D	Y							D	Y			
Cinsiyet			1,630	0,209	-1,261	144	-0,4993	0,1104			0,919	0,763	0,302	140	-0,2428	0,3304			0,183	0,274	-1,099	132	-0,4453	0,1273		
Erkek	3,78	1,20							3,07	1,10								3,14	1,05							
Kadın	3,98	1,08							3,02	1,03								3,30	1,05							
Yaş			0,455	0,809	-	260	3,6924	3,9780			0,271	0,929	-	260	2,9214	3,1848			0,984	0,428	-	260	3,0561	3,3130		
<21	3,48	1,34					2,5180	4,4420	2,77	1,08					2,0018	3,5410		2,95	0,96				2,2834	3,6500		
21-31	3,94	1,15					3,7063	4,1829	3,02	1,06					2,7969	3,2373		3,09	1,08				2,8695	3,3153		
32-42	3,82	1,21					3,5723	4,0583	3,08	1,13					2,8561	3,3101		3,33	1,11				3,1059	3,5505		
43-53	3,75	1,14					3,4114	4,0822	3,06	1,09					2,7403	3,3813		3,04	0,95				2,7592	3,3189		
54-64	3,81	1,07					3,0984	4,4247	3,26	0,86					2,6999	3,7836		3,43	0,82				2,8771	3,8922		
>64	-	-					-	-	-	-					-	-		-	-				-	-		
Medeni Durum			2,817	0,131	-1,514	250	0,5062	0,0661			1,407	0,907	0,117	254	0,2491	0,2805			0,906	0,930	0,088	259	-0,2455	0,2685		
Evli	3,72	1,23							3,06	1,12								3,19	1,03							
Bekâr	3,94	1,10							3,05	1,04								3,18	1,08							
Eğitim Durumu			1,230	0,299	-	260	3,6924	3,9780			1,126	0,339	-	260	2,9214	3,1848			1,764	0,155	-	260	3,0561	3,3130		
İlköğretim	-	-					-	-	-	-					-	-		-	-				-	-		
Ortaöğretim	3,47	1,46					2,8434	4,1044	2,85	1,21					2,3269	3,3749		2,98	1,11				2,4986	3,4580		
Önlisans	3,90	1,20					3,5190	4,2860	3,25	1,15					2,8793	3,6135		3,37	1,08				3,0257	3,7160		
Lisans	3,81	1,21					3,6111	4,0054	2,99	1,09					2,8074	3,1652		3,09	1,05				2,9198	3,2651		
Lisansüstü	4,02	0,87					3,7778	4,2607	3,18	0,92					2,9214	3,1848		3,39	0,98				3,1189	3,6631		
Aylık Gelir (TL)			0,793	0,555	-	259	3,6898	3,9764			0,383	0,860	-	259	2,9194	3,1839			1,445	0,209	-	259	3,0527	3,3102		
2 000 ve altı	3,95	1,04					3,6530	4,2470	3,18	1,04					2,8836	3,4764		3,39	0,98				3,1079	3,6654		
2 001 - 3 000	3,61	1,32					3,2111	4,0067	2,88	1,09					2,5499	3,2025		3,00	1,13				2,6559	3,3367		
3001 - 4 000	4,00	1,16					3,6125	4,3986	3,08	1,10					2,7101	3,4566		3,35	1,10				2,9760	3,7184		
4 001 - 5 000	3,88	1,26					3,4895	4,2724	3,05	1,11					2,7051	3,3969		3,31	1,06				2,9807	3,6383		
5 001 ve üzeri	3,76	1,16					3,4990	4,0121	3,05	1,12					2,8025	3,2998		3,05	1,04				2,8221	3,2808		
Geliri Yok	4,22	0,39					3,8053	4,6280	3,12	0,60					2,4871	3,7510		2,72	0,70				1,9829	3,4615		

Tablo 6: Su Altı Dalışa İten Motivasyonun Deneysel Özelliklere Göre Durumu

Deneysel Özellikler	İTEN FAKTÖRLER															
	Dalış Deneyimi							Prestij / Kişisel Başarı								
	Ort.	s. s.	F	Sig.	t	sd	%95 G.A.		Ort.	s. s.	F	Sig.	t	sd	%95 G.A.	
							D	Y							D	Y
Dalış Yapılan Yıl			1,219	0,303	-	259	3,6694	3,9469			2,248	0,064	-	259	2,6930	2,9421
<6	3,90	1,11					3,7215	4,0876	2,98	0,99					2,8188	3,1473
6-11	3,85	1,05					3,5646	4,1317	2,68	1,04					2,3959	2,9600
12-17	3,53	1,23					3,0934	3,9655	2,54	1,03					2,1748	2,9074
18-23	3,43	1,33					2,7247	4,1430	2,54	1,00					2,0127	3,0766
>23	3,75	1,28					2,9743	4,5189	2,63	1,00					2,0195	3,2333
Dalış Sayısı			1,244	0,293	-	256	3,6617	3,9419			0,502	0,734	-	256	2,6891	2,9407
<21	3,83	1,04					3,5930	4,0663	2,91	0,97					2,6931	3,1325
21-41	3,76	1,09					3,4398	4,0796	2,70	0,98					2,4083	2,9838
42-62	4,17	1,06					3,8002	4,5389	2,92	1,15					2,5197	3,3207
63-83	3,73	1,31					3,1728	4,2782	2,72	1,07					2,2759	3,1765
>83	3,66	1,23					3,3731	3,9414	2,77	1,05					2,5285	3,0106
Dalış Yapılan Yer Sayısı			0,867	0,484	-	253	3,6594	3,9427			1,123	0,346	-	253	2,7066	2,9593
<6	3,88	1,10					3,6560	4,1125	2,91	0,95					2,7183	3,1109
6-11	3,93	1,06					3,6694	4,1866	2,94	1,04					2,6897	3,1994
12-17	3,63	1,24					3,1564	4,0971	2,82	1,11					2,3943	3,2411
18-23	3,71	1,28					2,9348	4,4860	2,57	1,07					1,9225	3,2203
>23	3,61	1,24					3,2709	3,9567	2,62	1,05					2,3328	2,9125

Tablo 7: Su Altı Dalışa Çeken Motivasyonun Deneysel Özelliklere Göre Durumu

Deneysel Özellikler	ÇEKEN FAKTÖRLER																								
	Temel Dalış Özellikleri						Dalış Dışı Özellikler						Coğrafi Özellikler												
	Ort.	s. s.	F	Sig.	t	sd	%95 G.A.		Ort.	s. s.	F	Sig.	t	sd	%95 G.A.		Ort.	s. s.	F	Sig.	t	sd	%95 G.A.		
						D	Y							D	Y							D	Y		
Dalış Yapılan Yıl			0,370	0,830	-	259	3,7015	3,9862			0,385	0,819	-	259	2,9264	3,1901			0,151	0,962	-	259	3,0635	3,3198	
<6	3,90	1,15					3,7086	4,0900	3,01	1,11				2,8268	3,1952	3,18	1,07					3,0057	3,3603		
6-11	3,81	1,09					3,5096	4,1013	3,08	1,01				2,8043	3,3516	3,22	1,00					2,9540	3,4945		
12-17	3,73	1,20					3,3076	4,1591	3,03	1,03				2,6689	3,4004	3,12	1,02					2,7595	3,4829		
18-23	3,61	1,38					2,8688	4,3437	3,30	1,06				2,7367	3,8704	3,16	1,25					2,4905	3,8220		
>23	3,97	1,33					3,1632	4,7752	3,25	1,21				2,5226	3,9828	3,37	0,93					2,8078	3,9358		
Dalış Sayısı			1,059	0,377	-	256	3,6947	3,9824			0,737	0,567	-	256	2,9207	3,1872			2,037	0,090	-	256	3,0605	3,3195	
<21	4,05	1,04					3,8118	4,2843	3,11	1,09				2,8666	3,3598	3,34	1,07					3,0988	3,5851		
21-41	3,70	1,17					3,3557	4,0400	2,85	1,03				2,5507	3,1575	3,03	0,99					2,7370	3,3197		
42-62	3,90	1,21					3,4774	4,3226	3,17	1,18				2,7605	3,5840	3,43	1,12					3,0419	3,8208		
63-83	3,73	1,42					3,1260	4,3240	3,23	1,12				2,7552	3,6971	3,34	1,08					2,8854	3,7952		
>83	3,72	1,19					3,4451	3,9949	3,01	1,07				2,7640	3,2550	2,98	1,01					2,7459	3,2097		
Dalış Yapılan Yer Sayısı			1,336	0,257	-	253	3,6907	3,9817			0,597	0,665	-	253	2,9184	3,1862			0,864	0,486	-	253	3,0713	3,3315	
<6	3,99	1,17					3,7503	4,2366	3,14	1,10				2,9104	3,3660	3,34	1,09					3,1106	3,5633		
6-11	3,90	1,07					3,6444	4,1645	3,02	1,10				2,7540	3,2929	3,16	1,05					2,9092	3,4192		
12-17	3,49	1,30					3,0005	3,9857	2,80	1,02				2,4148	3,1911	2,94	1,05					2,5422	3,3429		
18-23	3,62	1,38					2,7825	4,4483	2,95	0,94				2,3762	3,5139	3,13	0,95					2,5538	3,7026		
>23	3,72	1,19					3,3921	4,0456	3,10	1,11				2,7974	3,4075	3,17	1,02					2,8924	3,4535		

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünya dalış sertifikasyonu temsilciliğinin kuralları gereği tüm dalış sertifikası sahiplerinin dalış zamanı ve süresine göre seviyelerinin iyileştirilmesi gerekliliği ile ilgili açıklaması yakın gelecekte Dünya'nın dört bir yanında dalış sporu pazarının büyümesine ve dalış yapan dalgıçların bu spora yönelik ilgilerinin artmasına olanak sağlayacaktır (Suardana, 2016). Bu talebe cevap verebilmek sualtı dalış hizmetinden yararlananların davranışlarının anlaşılmasıyla mümkündür. Bu nedenle dalış motivasyonu hedef pazarın anlaşılmasında önemli bir rol oynamaktadır (Geldenhuys vd., 2014). Bu doğrultuda çalışmanın amacı Türkiye özelinde sualtı dalış yapanların motivasyonlarını belirlemek ve motivasyonlarının demografik özelliklere ve deneyim durumuna göre değişip değişmediğini tespit etmektir.

Dalış yapanların dalış ile ilgilenmesine neden olan motivasyonlar Crompton (1979) tarafından gerçekleştirilen çalışma temel alınarak iten ve çeken olmak üzere iki ayrı temel boyut altında incelenmiştir. Buna göre dalgıçları dalış yapmaya iten motivasyonun dalgıçların kendisinden kaynaklı olup dalış deneyimi ve prestij/kişisel başarı elde etmeye yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Analiz sonuçları öncül çalışmalarda (Cottrell & Meisel, 2004; Geldenhuys vd., 2014; Todd vd., 2002) statü, kaçış, öğrenme, macera ve etkileşim olmak üzere beş ayrı faktör altında değerlendirilen dalış motivasyonlarının tek bir faktör altında "dalış deneyimi" olarak değerlendirilmesinin anlamlı olduğunu göstermektedir. Dalış yapmaya iten ikinci motivasyon faktörü ise öncül çalışma (Cottrell & Meisel, 2004; Geldenhuys vd., 2014; Todd vd., 2002) bulgularını destekler nitelikte olup "prestij/kişisel başarı" ile ilişkidir. Gidilen destinasyonun ve/veya destinasyondaki dalış merkezinin özellikleri ile ilgili olan usurların dalış yapmaya çeken motivasyonel faktörler olduğu görülmektedir. Bu faktörlerden birincisi öncül çalışmalarda (Augustine vd., 2015; Dearden vd., 2006; Edney & Spennemann, 2014; Pabel & Coghlan, 2011; Uyarra vd., 2009) değerlendirilen çevresel özellikler, hizmet özellikleri, biyolojik çeşitlilik, diğer dışsal özellikler ve ortam özellikleri gibi başlıklar altında doğrudan dalış yapma ile ilgili temel dalış özelliklerini oluşturmaktadır. İkinci motivasyonel faktör destinasyonun üst yapısı ve imajı ile ilişkili olup daha çok temel dalış dışında destekleyici dalış özelliklerinden oluşmaktadır. Dalış yapmaya çeken son dalış motivasyonunun ise destinasyonun iklim, yakınlık, ulaşılabilirlik gibi coğrafi özellikleri ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır.

Dalış yapmaya iten en önemli motivasyon dalış deneyimidir. Daha özelden dalış yapanların sualtı çevresini öğrenme, macera yaşama ve keşfetme, günlük rutinden kaçma ve rahatlama, yeni veya bilindik kişilerle etkileşim kurma gibi deneyimler yaşamak amacıyla dalış yaptıkları anlaşılmaktadır. Macera, öğrenme, kaçış deneyimi ve sosyal etkileşim yaşamaya yönelik ulaşılan bulgular öncül çalışma bulgularını (Çulha & Uşaklı, 2012; Ditton vd., 2002; Lucrezi vd., 2013; Meyer vd., 2002; Todd vd., 2002) destekler niteliktedir. Ancak bu çalışmada sosyal

etkileşimin bir motivasyon kaynağı olduğuna yönelik ulaşılan bulgunun aksine dalışa katılım sonucu kurulacak kişisel temas ve ilişkiler Yarwasky & Furst (1996)'a göre dalış yapmak için en az öneme sahip bir motivasyon kaynağıdır. Suardana (2016)'ya göre ise arkadaş ve aile ile vakit geçirmek dalış yapmak için en yüksek ortalamaya sahip bir motivasyon unsurudur. Öncül çalışmalarda (Cottrell & Meisel, 2004; Geldenhuys vd., 2014; Suardana, 2016; Todd vd., 2002) prestij/kişisel başarı ile ulaşılan bulguların aksine risk alma, başarma duygusu hissetme, özgüven duygusu kazanma ve etkileyici bir şeyler yapma gibi kişisel başarı elde etmeye yönelik motivasyonların dalış deneyimi yaşamaya göre daha az önemli dalış motivasyonu olduğu söylenebilir. Benzer şekilde Fuchs vd. (2016)'ne göre sualtı dalışı risk arayışından daha ziyade rahatlama arayışını temsil etmektedir. Meisel ve Cottrell (2004) de dalış yapmak için en az önemli olan motivasyonun risk ve etkileyici bir şey yapmak olduğunu belirtmektedirler.

Su altı dalışı yapmaya çeken en önemli dalış motivasyonu temel dalış özellikleri ile ilgilidir. Daha özelden Kubaş vd. (2006)'nin aksine sualtı yaşamının zenginliği ve çekiciliği, deniz suyu temizliği ve berraklığı, güvenli dalış noktaları ve olanakları gibi unsurlar dalış yapanları bir destinasyona ve/veya dalış merkezine çeken en önemli unsurlardır. Özellikle destinasyonun balık, mercan, resif açısından zengin bir deniz yaşamına ve gemi batıklarına sahip olması dalgıçları bir destinasyona çeken en önemli unsurlar olduğu öncül çalışma (Çulha & Uşaklı, 2012; Giglio vd., 2015; Mundet & Ribera, 2001; Uyarra vd., 2009) bulguları tarafından desteklenmektedir. Dalış yapmaya çeken temel dalış özellikleri ile kıyaslandığında deniz suyunun ve destinasyonun sıcaklığı, dalış sezonun uzunluğu, dalış yerine ulaşılabilirlik ve ikamet edilen yere yakınlık gibi coğrafi özellikler ile konaklama, yeme-içme, eğlence ve iletişim imkânlarına sahip olma, popüler olma ve yerel halkın tutumları gibi dalış dışı özelliklerin daha az önemli dalış motivasyonu olduğu söylenebilir. Nitekim Lemke & Olech (2011)'e göre bu spor türünde dalış noktasına yakın bir yerde oturup oturmamak çok da önemli değildir. Kişilerin dalma konusunda ilgilenimleri bulunuyorsa bu kişiler popüler dalış noktalarına seyahat etmek için çok fazla para ödemeye gönüllü olacaklardır. Hålbuki Mundet & Ribera (2001)'ya göre coğrafi yakınlık, alt yapı kalitesi, dalış mevsiminin tarihi, yöre halkının dostluğu, iyi iletişim hizmetleri ve tamamlayıcı turistik olanakları dalış yerinin seçilme nedenleri arasında yer almaktadır.

Birçok öncül çalışmaya göre iten ve/veya çeken sualtı dalış motivasyonunun alt boyutları demografik özelliklerden cinsiyete (Böyükelhan, 2014; Edney, 2012; Edney & Spennemann, 2014; Meyer vd., 2002; Uyarra vd., 2009), yaşa, gelir düzeyine (Böyükelhan, 2014; Mundet & Ribera, 2001), eğitim seviyesine (Dimmock & Musa, 2015; Musa vd., 2011; Mundet & Ribera, 2001; Rangel vd., 2014; Thapa vd., 2005) ve medeni duruma (Böyükelhan, 2014) göre değişik düzeylerde farklılık gösterme(ler)tedir. Bu çalışmada dalış yapanları dalış yapmaya iten sadece prestij/kişisel başarı motivasyonunun demografik özelliklerden yaş ve aylık gelire göre farklılığa sahip olurken cinsiyet, medeni ve eğitim durumuna göre farklılığa sahip olmadığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle

gençlerin (21-31) ileri yaş gruplarına (54-64) göre daha fazla prestij/kişisel başarı motivasyonuna sahip oldukları söylenebilir. Ayrıca dalış yapanların aylık ortalama geliri daha düşük düzeyde (2.000 TL'nin altında) olanların daha yüksek gelire (5000 TL ve üzeri) sahip olanlara göre daha fazla prestij/kişisel başarı amaçlı dalış motivasyonuna sahip oldukları anlaşılmaktadır.

İten ve çeken motivasyonun deneyimsel özelliklere göre incelendiğinde şaşırtıcı bir şekilde dalış yapanları dalış yapmaya iten ve çeken motivasyon faktörünün dalış yapılan yıl sayısı, dalış sayısı ve dalış yapılan yer sayısı gibi dalış deneyimi özelliklerine göre farklılığa sahip olmadığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle farklı düzeyde deneyimine sahip olanları dalış yapmaya iten ve çeken motivasyonlarının benzer düzeyde olduğu söylenebilir. Halbuki öncül çalışmalar deneyime (Edney & Spennemann, 2014; Giglio vd., 2015), uzmanlık seviyesine (Bentz vd., 2016; Dearden vd., 2006; Lucrezi vd., 2013; Lusby & Cottrell, 2008; Meisel & Cottrell, 2004; Todd vd., 2002) ve dalış türüne (Fuchs vd. 2016) göre dalış motivasyonu arasında çeşitli düzeylerde farklılıklar bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Su altı dalış yapanları dalış yapmaya iten ve çeken faktörlerin neler olduğunun tespit edilmesi ve demografik ve deneyimsel özelliklere göre aralarında herhangi bir farkın olup olmadığının anlaşılması destinasyonların ve dalış merkezlerinin dalış yapanların ihtiyaçlarına uygun ürün geliştirmelerine, hizmet kalitelerini artırmalarına ve etkili tanıtım faaliyetleri yürütmelerine olanak sağlayacaktır. Böylece dalgıçlar dalış hizmetlerinden daha fazla memnun olacaklar (Giglio vd., 2015; Suardana, 2016), dalış merkezlerinin sundukları dalış hizmet ve ürünlerine daha fazla güven duyacaklar ve bağlılık sergileyeceklerdir (Suardana, 2016). Bu doğrultuda dalış merkezleri ve destinasyonlar tarafından dikkate alınması gereken önemli konulardan biri dalışın sualtı çevresini öğrenme, macera yaşama ve keşfetme, günlük rutinden kaçma ve rahatlama, yeni veya bilindik kişilerle etkileşim kurma gibi deneyimler yaşatmasıdır. Bir dalış sırasında yaşanılacak eşsiz deneyimler dalgıçların ürünlerle duygusal olarak ilgili hale gelmesine olanak sağlayacaktır (Lemke & Olech, 2011). Bu nedenle dalış merkezleri dalgıçların dalışın sualtı çevresini öğrenme, macera yaşama ve keşfetme, günlük rutinden kaçma ve rahatlama, yeni veya bilindik kişilerle etkileşim kurmalarına olanak sağlayacak ortamları yaratmaları gerekmektedir. Aynı dalış noktasına yapılacak her farklı dalış ortamda bulunan farklı deniz canlıları nedeniyle farklı şeylerin keşfedilmesine ve öğrenilmesine hizmet edebilir. Bu yüzden dalış eğitmenleri dalış sırasında dalış yapanların her gün karşılaşamayacakları özel manzaraları ve ilginç deniz yaşamını (yunuslar, deniz kaplumbağaları, balinalar vb.) tespit ettiklerinde bu canlılara zarar vermeden dalış yapanların deneyimlemelerine sunmaları gerekmektedir. Dalış deneyimi yaratacak bu unsurların yanı sıra daha az önemli bir motivasyon kaynağı olsa da dalış yapanların yaş gruplarına ve aylık gelirlerine göre kişisel ve prestij amaçlı motivasyonun farklılık gösterebileceği unutulmamalıdır.

Bir destinasyon ve dalış merkezi yöneticilerinin üzerinde durması gereken önemli konulardan bir diğeri ise deniz çevresini korumaya yönelik alınacak önlemlerdir. Bunun en temel sebebi destinasyonun veya dalış merkezinin dalış yapmak için seçilmesinde en önemli motivasyonun sualtı yaşamının zenginliği ve çekiciliği, deniz suyu temizliği ve berraklığı, güvenli dalış noktaları ve olanakları gibi temel dalış özellikleri ile ilgili olmasıdır. Mundet ve Ribera (2001) da su altı dalış endüstrisinin devam etmesi için çevre korumasının vazgeçilmez bir şart olduğunu belirtmektedir. Benzer şekilde Kubaş vd. (2006) de çevrenin turizm aktiviteleri için kilit bir faktör olduğunu bu nedenle daha fazla ziyaretçinin sürekli gelmesini beklemek için kırılğan doğal yapıların korunması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Bu noktada sualtı ve su üstü çevresinin zarar görmemesi için öncelikle dalış merkezlerinin su altı ve üstü taşıma kapasiteleri ile koruma-kullanım dengesinin dikkate alınmasıdır. Sualtı çevresi, deneyimi olmayan dalgıçların istenmeyen davranışları tarafından tehdit edilmekte olup söz konusu olumsuz durum destinasyon çekiciliğini etkilemektedir (Lemke & Olech, 2011). Bu nedenle çevrenin korunmasında diğeri önemli bir konu başta deneyimli olmayanlar olmak üzere tüm dalış yapanlara verilecek sualtı çevresini koruma eğitimleridir. Böylece su altı dalış Agusitine vd. (2015)'nin de belirttiği gibi mercan resifleri gibi deniz ekosistemlerinin korunmasında önemli bir rol oynayabilir. Bu noktada gelecekte su altı yaşamının korumasına yönelik verilecek eğitimlerin dalış yapanların çevresel farkındalığı ve davranışları üzerindeki etkilerinin araştırılmasına yönelik çalışmaların yapılmasına öncelik verilmelidir.

Dünya çapında dalış yapanların motivasyonlarının araştırılması konusunda tatmin edici sayıda çalışma yapılmasına rağmen bu çalışma Türkiye örneklemini bağlamında su altı dalış yapanların motivasyonlarının araştırılması bakımından öncül bir nitelik taşımaktadır. Ancak her çalışmada olduğu gibi bu çalışma da bazı sınırlılıklara sahiptir. Birinci olarak çalışma için gerekli olan veriler Türkiye'de dalış yapanların kesin listesine ulaşılmaması nedeniyle Türkiye'deki dalış merkezine ve dalış merkezlerinin Instagram hesaplarına üye olan toplam 261 dalış yapandan toplanmıştır. Ancak çalışma ile ilgili ön açıklama yapılmasına ve farklı zamanlarda çoklu paylaşım yapılmasına rağmen çok sayıda katılımcı anketlere cevap vermede gönüllü olmamıştır. Dolayısıyla araştırmanın başında planlandığı gibi 384 katılımcıya ulaşamamıştır. Bunun temel sebebinin bazı katılımcıların anketin bağlantı adresine güven duymamaları olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle bulguların ülkemizdeki ve diğeri ülkelerdeki dalış motivasyonları için genelleştirilmesi mümkün olmayabilir. Gelecekte farklı kanallardan elde edilecek yeterli sayıda örneklem ile keşifsel olarak tespit edilen su altı dalış motivasyon faktörlerinin doğrulanmasına yönelik araştırmaların yapılması önerilmektedir. İkinci olarak daha öncede bahsedildiği üzere alan yazın taraması ile ulaşılan İngilizce ifadelerin Türkçeye çevrilmesinde tercüme ve geri tercüme süreci dikkate alınmış ve ifadelerin anlaşılabilirliğinin Türkçe dil uzmanı tarafından kontrol edilmiştir. Buna rağmen "Dalış Yapmaya Çeken Motivasyonu Ölçmeye Yönelik" 23 ifadenin son fiillerinin (yüklemlerinin) hepsinin "etkilidir" olması ölçek

oluşturmada bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle su altı dalış yapmaya çeken motivasyon faktörlerinin doğrulanmasına yönelik araştırmalarda bu konunun dikkate alınması önerilmektedir. Üçüncü olarak çalışma su altı dalış yapanların motivasyonunu etkileyen faktörlerin neler olduğunu ve motivasyonunun teorik olarak temellendirilen demografik (cinsiyet, yaş, aylık gelir, medeni ve eğitim durumu) ve deneyimsel özelliklere (dalış sayısı, dalış yapılan yıl ve yer sayısı) göre durumunu belirlemeye yöneliktir. Gelecekte motivasyonun dalış memnuniyeti, dalış hizmetlerine güven, destinasyona veya dalış merkezine tekrar gelme niyeti, çevresel tutum ve davranışlara etkisi gibi ardıl değişkenler üzerindeki etkilerinin araştırılması önerilmektedir. Son olarak dalış motivasyonunun su altı dalış yapanların destinasyonu tercih etmesine neden olan faktörlerden sadece biri olduğu unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

Akkoç, T. (2013). *Bozcaada, Eceabat, Gökçeada ilçeleri (Çanakkale ili) kıyılarında su altı dalış turizmi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.

Akpınar, E. & Bulut, Y. (2010). Ülkemizde alternatif turizm bir dalı olan ekoturizmi çeşitlerinin bölgelere göre dağılımı ve uygulama alanları. *III. Ulusal Karadeniz Ormanlık Kongresi* (20-22 Mayıs) Bildiri içinde (ss. 1575-1594), Cilt: IV. Artvin.

Augustine, S., Dearden, P. & Rollins, R. (2015). Are changing diver characteristics important for coral reef conservation?. *Aquatic Conservation: Marine and Freshwater Ecosystems*, 26 (4), 660-673.

Bentz, J., Lopes, F., Calado, H. & Dearden, P. (2016). Managing marine wildlife tourism activities: Analysis of motivations and specialization levels of divers and whale watchers. *Tourism Management Perspectives*, 18, 74-83.

Böyükelhan, E. (2014). *Scuba dalışı yapan amatör sporcuların bu faaliyetlere katılmaya teşvik eden motivasyonel faktörlerin belirlenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.

Cottrell, S. P. & Meisel, C. (2004). Predictors of personal responsibility to protect the marine environment among scuba divers. *Proceedings of the 2003 Northeastern Recreation Research Symposium* Bildiri içinde (ss.252-261). Gen. Tech. Rep. NE-317. Newtown Square, PA: U.S. Department of Agriculture, Forest Service, Northeastern Research Station.

Crompton, J. L. (1979). Motivations for pleasure vacation. *Annals of Tourism Research*, 6 (4), 408-424.

Çulha, O. & Uşaklı, A. (2012). Turistlerin su altı dalış motivasyonlarının belirlenmesi. *Sualtı Değerleri ve Turizm Sempozyumu (7-9 Haziran)* Bildiri içinde (ss. 12), Balıkesir.

Davis, D. & Tisdell, C. (1996). Economic management of recreational scuba diving and the environment. *Journal of Environmental Management*, 48 (3), 229-248.

Dearden, P., Bennett, B. & Rollins, R. (2006). Implications for coral reef conservation of diver specialization. *Environmental Conservation*, 33 (4), 353-363.

Dimmock, K. & Musa, G. (2015). Scuba diving tourism system: A framework for collaborative management and sustainability. *Marine Policy*, 54, 52-58.

Ditton, R. B., Osburn, H. R., Baker, T. L. & Thailing C. E. (2002). Demographic, attitudes and reef management preferences of sport divers in offshore Texas waters. *ICES Journal of Marine Sciences*, 59, 186-191.

Edney, J. (2012). Diver characteristics, motivations and attitudes: Chuuk Lagoon. *Tourism in Marine Environments*, 8 (1-2), 7-18.

Edney, J. & Spennemann, D. H. (2014). Can artificial reefs reduce impacts on historic shipwrecks? Perceptions and motivations held by wreck divers. *Bulletin of the Australasian Institute for Maritime Archaeology*, 38, 93-110.

Erdem, B. & Girgin, G. K., (2008). Spor turizmi. N. Hacıoğlu ve C. Avcıkurt (Editörler), *Turistik ürün çeşitlendirmesi* içinde (ss. 385-409). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Fornell, C. & Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18 (1), 39-50.

Fuchs, G., Reichel, A. & Shani, A. (2016). Scuba divers: The thrill of risk or search for tranquility. *Tourism Recreation Research*, 41 (2), 145-156.

Garrod, B. & Gössling, S. (2008). *New frontiers in marine tourism: Diving experiences, sustainability, management*. Oxford: Elsevier

Geldenhuys, L. L., Merwe, P. V. D. & Slabbert, E. (2014). Who is the scuba diver, who visits Sodwana Bay and why?. *South African Journal for Research in Sport, Physical Education and Recreation*, 36 (2), 91-104.

Giglio, V. J., Luiz, O. J. & Schiavetti, A. (2015). Marine life preferences and perceptions among recreational divers in Brazilian coral reefs. *Tourism Management*, 51, 49-57.

Haden, L. (2007). Diving tourism - international. *Travel & Tourism Analyst*, April, 1-56.

Hair, J. F., Babin, B. Money, A. H. & Samouel, P. (2003). *Essentials of business research methods*. Hoboken: John Wiley & Sons, Inc.

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J. & Anderson, R. E. (2014). *Multivariate data analysis: A global perspective*, Seventh Edition, Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Hinkin, T. R. (1995). A review of scale development practices in the study of organizations. *Journal of Management*, 21 (5), 967-988.

Karaman, H., Atar, B. & Aktan, D. Ç. (2017). Açıklayıcı faktör analizinde kullanılan faktör çıkartma yöntemlerinin karşılaştırılması. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37 (3), 1173-1193.

Karasar, N. (1994). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler*. Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd.

Kubaş, A., Altaş, D. & Şapçı, B. (2006). Analysis of the motivation factors that affect the divers' diving place preferences by the ordinal logistic regression. *International Journal of Agriculture & Biology*, 8 (1), 76-79.

Lemke, L. & Olech, L. (2011). Dive tourism. A., Papathanassis (Editör), *The long tail of tourism: Holiday niches and thier impact on mainstream tourism* içinde (ss. 105-114). Gabler Verlang: Springer.

Lewis, B. R., Templeton, G. F. ve Byrd, T. A. (2005). A methodology for construct development in MIS research. *European Journal of Information Systems*, 14 (4), 388-400.

Lucrezi, S., Saayman, M. & Merwe, P. V. D. (2013). Managing diving impacts on reef ecosystem: Analysis of putative influences of motivations, marine life preferences and experience on divers' environmental perceptions. *Ocean & Coastal Managment*, 76, 52-63.

Lusby, M. C. & Cotrell, S. (2008). Understanding motivation and expectation of scuba divers. *Tourism in Marine Environments*, 5 (1), 1-14.

Meisel, C. & Cottrell, S. (2004). Differences in motivations and expectations of divers in the Florida keys. *Proceedings of the 2003 Northeastern Recreation Research Symposium* Bildiri içinde (ss. 393-401) GTR-NE-317 Newtown Square, PA: U.S. Department of Agriculture, Forest Service, Northeastern Research Station.

Meyer, L., Thapa, B. & Gray, L. P. (2002). An exploration of motivations among scuba divers in North Central Florida. *Proceedings of the 2002 Northeastern Recreation Research Symposium*. ss. 2292-295.

Mundet, L. & Ribera, L. (2001). Characteristics of divers at a Spanish resort. *Tourism Managment*, 22 (5), 501-510.

Musa, G., Kadir, S. L. S. & Lawrance, L. (2006). Layang Layang: An empirical study on scuba divers' satisfaction. *Tourism in Marine Environments*, 2 (2), 89-102.

Musa, G., Seng, W. T., Thirumoorthi, T. & Abessi, M. (2011). The influence of scuba divers' personality, experience and demographic profile on their underwater behaviour. *Tourism in Marine Environments*, 7 (1), 1-14.

Pabel, A. & Coghlan, A. (2011). Dive market segments and destination competitiveness: A case study of the great barrier reef in view of changing reef ecosystem health. *Tourism in Marine Environments*, 7 (2), 55-66.

Petreas, C. P. (2003). Scuba diving: An alternative form of coastal tourism for Greece. B. Garrod & J. C. Wilson (Editörler), *Marine ecotourism: Issues and experiences, (aspects of tourism)* içinde (ss. 215-232). Clevedon: Channel View Publication.

Rangel, M. O., Pita, C. B., Gonçalves, J. M. S., Oliviera, F., Costa, C. & Erzini, K. (2014). Developing self-guided scuba dives routes in the Algarve (Portugal) and analysing visitors' perceptions. *Marine Policy*, 45, 194-203.

Ronen, S. & Shenkar, O. (1985). Clustering countries on attitudinal dimensions: A review and synthesis. *Academy of Management Review*, 10 (3), 435-454.

Sevinç, F. & Özel, Ç. H. (2018). Boş zaman aktivitesi olarak dalış ve yaşam doyumu ile ilişkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20 (3), 397-415.

Sharma, S. (1996). *Applied Multivariate Techniques*. Newyork: John Wiley & Sons Inc.

Suardana, W. I. (2016). Motivation, satisfaction, trust and loyalty: An analysis of divers' behaviour. *International Journal of Multidisciplinary Educational Research*, 5 (4), 21-51.

Şencan, H. (2005). *Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenilirlik ve geçerlilik*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Thapa, B., Graefe, A. & Meyer, L. (2005). Moderator and mediator effects of scuba diving specialization on marine-based environmental knowledge-behaviour contingency. *The Journal of Environmental Education*, 37 (1), 53-67.

Tschapka, M. K. & Kern, C. L. (2013). Segmenting adventure tourists: A cluster analysis of scuba divers in Eastern Australia. *Tourism in Marine Environments*, 9 (3), 129-142.

Todd, S., Graefe, A. & Mann, W. (2002). Differences in scuba divers motivations based on level of development. S. Todd (Ed.), *Proceedings of the 13th Northeastern Recreation Research Symposium* Bildiri içinde (ss. 107–114). Newton Square, PA: USDA, Forest Service.

Todd, S., Anderson, L., Young, A. & Anderson, D. (2002). Differences in motivations over time by level of development: An examination of pre/post adventure recreation experiences. *Proceedings of the 2002 Northeastern Recreation Research Symposium* Bildiri içinde (ss.125-131).

Top, B. M., Yolak, U. & Thomas, L. (2013). *Türkiye'nin deniz ve kıyı koruma alanları sisteminin güçlendirilmesi projesi: Foça özel çevre koruma bölgesi sportif dalış turizmi fizibilite çalışması*, http://dcm.dka.gov.tr/App_Upload/17_Foca%20Ozel%20Cevre%20Koruma%20Bolge%20Sportif%20Dalis%20Turizmi%20Fizibilite%20Calismasi.pdf (Erişim Tarihi: 13.04.2018).

T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı Spor Genel Müdürlüğü (2017). *Sporcu sayıları 2017*, <http://sgm.gsb.gov.tr/Sayfalar/175/105/Istatistikler> (Erişim Tarihi: 12.03.2018).

Türkiye İstatistik Kurumu (2017). *Harcama türlerine göre turizm gelirleri 2002-2017*, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1072 (Erişim Tarihi: 15.02.2018).

Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu (2017). *Dalış merkezleri 2017*, <https://tssf.gov.tr/dalis-cankurtarma-uzman-egitim-merkezleri> (Erişim Tarihi: 06.05.2017).

Uyarra, M. C., Watkinson, A. R. & Cote, I. M. (2009). Managing dive tourism for the sustainable use of coral reefs: Validating diver perceptions of attractive site features. *Environment Management*, 43 (1), 1-16.

Vanhamäki, I. (2008). Cross-border cooperation in the development of history based tourism products - A case study of diving tours at Lake Saimaa and Lake Ladgoga. K. Lindroth ve M. Voutilainen (Editörler) Bildiri içinde (ss. 547-552), *Proceedings of the Travel and Tourism Research Association Europe 2008 Annual Conference in Helsinki, Finland*.

Wong, K. K., Thirumoorthy, T. & Musa, G. (2013). Scuba diving motivation. G. Musa & K. Dimmock (Editörler), *Scuba diving tourism: contemporary geographies of leisures, tourism and mobility* içinde (ss. 107-116). London and New York: Routledge.

Yarmacı, N. & Keleş, M. Ç. (2017). Su altı dalış turizminin mevcut durumu, sorunları ve geliştirilmesine yönelik öneriler: Kaş örneği. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 66-87.

Yarwasky, L. & Furst, D. M. (1996). Motivation to participate of divers with and without disabilities. *Perceptual and Motor Skills*, 82 (3), 1096-1098.

Yaşar, O. (2011). Saros Körfezi kıyılarında su altı dalış turizmi. *Journal of World of Turks*, 3 (1), 33-55.

Yazıcıoğlu, Y. & Erdoğan, S. (2007). *SPSS uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Yüksel, A. & Yüksel, F. (2004). *Turizmde bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Turhan Kitabevi.